Kooperatif Postası

KARINCA

TEMMUZ 2026 YIL: 92 SAYI: 1075 ISSN: 1300-1450

TEMMUZ 2026

KARINCA

Yıl: 92 Sayı: 1075
Temmuz 2026

ISSN: 1300 - 1450

Türk Kooperatifçilik Kurumu Basın, Yayın, Araştırma
Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına
Sahibi
Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY

Yazı İşleri Müdürü ve Baş Editör
Prof. Dr. Serdar SAĞLAM

Editörler Kurulu

Editör
Prof. Dr. Serdar SAĞLAM

Editör Yardımcıları
Prof. Dr. Mehmet BAŞ
Prof. Dr. Turhan ÇETİN

İdare ve Yazışma Adresi (Yönetim Yeri)
Head Office and Correspondenca Address
Mebusevleri Mah. Turgut Reis Cad. No: 15/6
06570 Çankaya - ANKARA
Tel: (0312) 472 99 59 - 472 99 11
Belge Geçer: (0312) 472 97 64
www.koopkur.org.tr
koopkur@gmail.com
admin@koopkur.org.tr

20 Mayıs 1931'de kurulan kamu yararına çalışır,
TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU
Basın, Yayın, Araştırma Danışmanlık ve Eğitim
Hizmetleri İşletmesinin aylık dergisi

Yazılarda savunulan fikirler yazarlarına aittir.
Gönderilen yazı ve haberler iade edilmez
Yazılar elektronik ortamda teslim edilir.

Yayın Türü
Yaygın Süreli Yayın

Yayın Tarihi
27 Temmuz 2026

Grafik, Tasarım:
4 Renk Grup Matbaacılık Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Cad. No: 39/11-12
İskitler - ANKARA
4renkofsetmatbaa@gmail.com

Bu Sayıda.....

BAŞYAZI; SERDAR SAĞLAM 3

MUSTAFA YAVUZ
KOOPERATİFLERİN AVUKAT BULUNDURMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ 5

ÖZDEM SATICI TOPRAK
KOOPERATİFLERDE ORTAKLIKTAN ÇIKMA 10

YETER DEMİR USLU
SAĞLIK OKURYAZARLIĞINA GENEL BAKIŞ 14

OĞUZHAN TÜRKOĞLU
ŞEHİR BİR BATARYA OLABİLİR Mİ? ENERJİ DEPOLAYAN YAPILAR, AKILLI ŞEBEKELER VE AFETLERE DAYANIKLI KENTLER ÜZERİNE 19

EMİNE DOĞRUKÖK
YAPAY ZEKÂ ÇAĞINDA KOOPERATİFÇİLİK: PLATFORM KOOPERATİFLERİ VE DİJİTAL EKONOMİDE YENİ BİR İŞLETME MODELİ 24

AYŞE BÜYÜKTÜRK
ANTİK ÇAĞ'DAN GÜNÜMÜZE ZEYTİN AĞACI 31

FURKAN HAKAN UYANIK
SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞI 34

ZİBA AĞAZADE
REKLAMLARDA TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ 37

"91 YILDAN SEÇMELER,,

- ÇEVİREN: HARUN PASTANOĞLU
  ENFLASYON NEDİR? 40
- HAZIRLAYAN: ORHAN YEŞİLBÜK
  HİNDİSTAN'DA: PAMUK VE PAMUK SANAYİNİN TARİHİ 43
- (COOPERATİON'DAN) H. P.
  BİR ŞEHRİN İAŞESİ MESELESİNİN KOOPERATİF YOLU İLE HALLİ 46
- YAZAN: CELAL UZEL
  MESKEN DAVAMIZDA ESASLI BİR İHTİYAÇ: ORGANİZASYON VE KOOPERATİF 49

Başyazı

Prof. Dr. Serdar SAĞLAM

Değerli kooperatif Gönüllüleri;

2026 senesinin Ziya Gökalp'ın doğumunun 150. yılı olması vesilesiyle TÜRKSOY tarafından "Ziya Gökalp Anma Yılı" olarak ilan edilmesi sebebiyle birkaç sayıdır başyazıları Ziya Gökalp konusuna ayırmaya devam ediyoruz.

Ziya Gökalp'ın Sosyolojisinde Bazı Temel Kavramlar

Ziya Gökalp'ın düşünce sistemi ve sosyolojisindeki temel kavramlar öncelikle millet, milliyet, örf, halk gibi Türk toplumunun o gün için tartıştığı kavramlardır. Gökalp millet kavramının Türkiye'nin tarihi ve toplumsal yapısı ve durumuna göre ele alarak tanımlamıştır. O'nun tanımına Göre millet; **"ne coğrafi, ne ırki, ne siyasi, ne de iradi bir zümre değildir. Millet dilce ortak olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden meydana gelmiş bulunan kültürel bir zümredir"** ***(Ziya Gökalp1973: 227; Ziya Gökalp1976a: 13-16).***

"Türkçülüğün Esasları" adlı ünlü eserinde Ziya Gökalp, milleti, ırk, kavim, coğrafya, Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan bütün tebaa, bütün Müslümanların toplamı, mensubiyet hissi gibi unsurlarla açıklayan düşüncelerden söz ederek, milletin bütün bu tanımlardan farklı olduğunu ifade etmektedir.

Ziya Gökalp'a göre, millet çağdaş bir kavramdır. O bakımdan toplumlar iptidai cemiyetler *(toplumlar)* ve milletler olarak ikiye ayrılırlar. Gelişmiş topluluklar olan milletler, çağdaş sanayileşmiş toplumlara özgüdür ***(Ziya Gökalp 1981: 38- 39).***

Ziya Gökalp, devletleri yapıları ve tarihi süreçlerine göre üçe ayırmaktadır: Kavim devleti, imparatorluk ve milli devlet.

Batı Avrupa'da feodalitenin çözülmesi, askerliğin bütün vatandaşlar için mecburi hale gelmesi ve ordunun millileşmesi, meşrutiyet, basın serbestliği, eğitimin yaygınlaşması ve iktidarın halka geçmesi milli devletleri doğurmaktaydı ***(Ziya Gökalp1973: 217).***

Ziya Gökalp'ın terminolojisinde yer alan kavramlardan biri de zümredir. Ona göre, zümre kavramı, **"özel dayanışmayla birbirine bağlı bulunan fertlerin toplamıdır. Aile, köy, aşiret, sınıf, ümmet, devlet, millet gibi"** ***(Ziya Gökalp: 1977: 8-9).***

Gökalp, aile, siyasi zümreler ve meslek zümrelerini tanımladıktan sonra gelişmiş şehir toplumlarında küçük toplulukların yoğun iktisadi ve toplumsal ilişkilerle ortak vicdana ve ortak bir mefkûreye ulaşarak millete dönüştüklerini ifade etmektedir. Bütün bu toplulukların üzerinde hepsini içine alan millettir.

Ziya Gökalp'ın mefkûre kavramı ideal yahut kolektif şuur *(bilinç)* kavramlarını andırmakla birlikte onlardan daha farklı bir muhtevaya sahiptir. Ona göre, bir millet büyük bir felakete uğradığı, korkunç bir tehlike karşısında bulunduğu zaman kişilerin ferdi şahsiyetleri ile milli şahsiyetleri ortaya çıkar. Bu kargaşalı durumda fertler kendi hürriyetlerini değil, milletlerinin istikbalini düşünürler. İşte o

aziz duygu ile karışık olan bu mukaddes düşünceye **"mefkûre"** *(ülkü)* ve bu buhranlı devreye de **"ilhak devresi"** adı verilir. Buhranlı günler mefkûrelerin doğuş günleridir ***(Ziya Gökalp 1976b: 63).***

Ziya Gökalp'a göre, mefkûre, ferdi bir fikir değil içtimai *(toplumsal)* bir gerçektir. Bu yüzden fertler tarafından yaratılamayan mefkûre, içtimai sebeplerle kendi kendine doğar. Bir gerçek olduğu için, her gerçek gibi onun da ilminin yapılabilmesi gerekir. Mefkûreyi inceleyecek olan bilim de sosyolojidir ***(Ziya Gökalp 1982a: 62-69).***

Dayanışma kavramını Ziya Gökalp Durkheim'den ödünç almıştır. Durkheim tarım ve kır toplumlarının dayanışmasına ***"mekanik"***, şehir toplumlarının dayanışmasına **"organik dayanışma"** adını vermektedir. Ziya Gökalp bu iki dayanışma türünden de söz ettikten sonra bu kavramı millete uygulamıştır. O dayanışma kavramının yanında **"milli dayanışma"** kavramını da kullanmaktadır ***(Ziya Gökalp 1981: 37- 38).***

2026 yılının* TÜRKSOY *tarafından* "Ziya Gökalp Anma Yılı" *ilan edilmesi dolayısıyla bu senenin birkaç ayının başyazısını da yine Ziya Gökalp konusuna ayıracağız. Bu yazılarda özellikle onun kooperatif ve kooperatifçilik üzerindeki fikirlerine değineceğiz.

Kooperatif Postası Karınca dergisinin önümüzdeki sayılarında da ilk sırada kooperatif ve kooperatifçilik konularına yer vermekle birlikte ülkemizin bütün sorunları üzerinde durmaya devam edeceğiz.

Sağlıcakla kalın…

Kaynakça

Ziya Gökalp, (1982a), Makaleler VII, Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları, (Hazırlayan: M. Abdülhaluk Çay).

Ziya Gökalp, (1981). Makaleler VIII, Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları, (Hazırlayan: Ferit Ragıp Tuncor).

Ziya Gökalp, (1977). Makaleler III, Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları, (Hazırlayan: M. Orhan Durusoy).

Ziya Gökalp, (1976a). Türkçülüğün Esasları, Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları, (Hazırlayan: Mehmet Kaplan).

Ziya Gökalp, (1976b). Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, (Hazırlayan: İbrahim Kutluk).

Ziya Gökalp. (1973). Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I, İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, 1000 Temel Eser Yayınları.

KOOPERATİFLERİN AVUKAT BULUNDURMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Mustafa YAVUZ*

1. Giriş

Kooperatifler, ortaklarının belirli ekonomik çıkarlarını ve özellikle de geçim ya da mesleklerine ait gereksinimlerini işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı dayanışma, yardım ve kefalet suretiyle sağlayıp muhafaza etmek için gerçek ve tüzel kişilerce kurulan tüzel kişiliği haiz değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklardır.

Kanunlarda; faaliyet türüne, niteliğine, ortak sayısına ve benzeri vasıflara göre bazı kooperatifler için özel sorumluluklar düzenlenmiştir. Sözü edilen sorumluluklardan birisi de ortak sayısı 100 ya da daha çok olan yapı kooperatiflerinin sözleşmeli bir avukat bulundurma mecburiyetidir. Anılan yükümlülük, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu[1] **(KoopK)** ya da 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunundan[2] **(TTK)** değil, 1136 sayılı Avukatlık Kanunundan[3] doğmaktadır.

İşte bu çalışmada, kooperatiflerin ve özellikle de ortak sayısı 100 veya daha fazla olan yapı kooperatiflerinin avukat bulundurma yükümlülüğü tüm yönleriyle incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

2. Sözleşmeli Avukat Bulundurma Yükümlülüğü

2.1. Genel İtibariyle

1136 sayılı Avukatlık Kanununun 35. maddesinde sadece avukatların yapabileceği işler düzenlenmiş ve bu doğrultuda anılan hükümde ***"kanun işlerinde ve hukuki meselelerde mütalaa vermenin, mahkeme, hakem ya da yargı yetkisine sahip olan diğer organlar huzurunda gerçek ve tüzel kişilere ait hakları dava etmenin ve savunmanın, adli işlemleri takip etmenin, bu işlere ait evrakı tanzim etmenin, sadece baroda yazılı avukatlara ait olduğu, avukatların belirtilen işler dışında kalan resmî dairelerdeki bütün işleri de takip edebileceği"*** belirtilmiştir.

Gümrük ve Ticaret Uzmanı

1) *1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.*
2) *6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.*
3) *1136 sayılı Avukatlık Kanunu, 07.04.1969 tarihli ve 13168 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.*

Öte yandan, söz konusu 35. maddenin üçüncü fıkrasında, dava açmaya yeteneği olan herkesin kendi davasına ait belgeyi düzenleyebileceği, davasını şahsen açabileceği ve işini takip edebileceği hüküm altına alınmıştır.

Buna karşın, mezkûr fıkraya 2001 yılında ve 4667 sayılı Kanunla[4] eklenen hükümle, esas sermayesi belli bir limiti aşan anonim şirketler ile ortak sayısı belli bir sayının üzerindeki yapı kooperatifleri için avukat bulundurma zorunluluğu getirilmiştir.

Zikredilen üçüncü fıkra, 2008 yılında ve 5728 sayılı Kanun[5] ile yeniden tanzim edilmiş ve bu bağlamda sözü geçen fıkranın hali hazırda yürürlükteki hali; ***"Dava açmaya yeteneği olan herkes kendi davasına ait evrakı düzenleyebilir, davasını bizzat açabilir ve işini takip edebilir. Ancak, Türk Ticaret Kanununun 272 nci maddesinde öngörülen esas sermaye miktarının beş katı veya daha fazla esas sermayesi bulunan anonim şirketler ile üye sayısı yüz veya daha fazla olan yapı kooperatifleri sözleşmeli bir avukat bulundurmak zorundadır. Bu fıkra hükmüne aykırı davranan kuruluşlara Cumhuriyet savcısı tarafından sözleşmeli avukat tayin etmedikleri her ay için, sanayi sektöründe çalışan onaltı yaşından büyük işçiler için suç tarihinde yürürlükte bulunan, asgarî ücretin iki aylık brüt tutarı kadar idarî para cezası verilir."*** şeklini almıştır.

Bahsi geçen hükme göre ortak sayısı yüz ya da daha fazla olan yapı kooperatifleri sözleşmeli bir avukat bulundurmakla yükümlüdür.

2.2. Avukat Bulundurmakla Yükümlü Olan Kooperatifler

Avukatlık Kanununun 35/3. maddesinde düzenlenen sözleşmeli bir avukat bulundurma yükümlülüğü kooperatifler yönünden yalnızca ortak sayısı 100 ya da daha fazla olan yapı kooperatifleri *(konut yapı, küçük sanayi sitesi yapı ve toplu işyeri yapı kooperatifleri)* için geçerlidir.

Ortak sayısı yüzün altında olan yapı kooperatifleri ile ortak sayısı ve faaliyet alanı ne olursa olsun diğer kooperatif türleri bu yükümlülüğün kapsamı dışındadır.

O halde, yapı kooperatifleri dışında kalan tarımsal kalkınma, tarım kredi, sulama, pancar ekicileri, su ürünleri, tarım satış, yaş sebze ve meyve, tütün tarım satış, tüketim, esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet, motorlu taşıyıcılar, küçük sanat, turizm geliştirme, temin tevzi, üretim pazarlama, yayıncılık, tedarik kefalet, işletme, yardımlaşma, sigorta, yenilenebilir enerji, eğitim ve sağlık hizmetleri kooperatifleri gibi kooperatif türleri, ortak sayıları yüzden çok olsa bile sözleşmeli avukat bulundurmakla mükellef değildir.

Öte yandan, avukat bulundurma yükümlülüğü; kuruluş aşamasında kurucu ortak sayısının 100 veya daha çok olduğu takdirde kooperatifin ticaret siciline tesciliyle, daha sonradan da ortak sayısının 100 veya daha çok olmasıyla doğar. Bu doğrultuda, ortak sayısının herhangi bir sebeple yüzün altına düşmesi halinde ise kooperatif bakımından avukat bulundurma zorunluluğu ortadan kalkar.

Avukat bulundurmakla mükellef olan yapı kooperatiflerinde ortak sayısı ise ortaklar defterinde kayıtlı bulunan ortaklara göre tespit edilir.

---

4) 4667 sayılı Avukatlık Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 10.05.2001 tarihli ve 24398 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

5) 5728 sayılı Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 09.02.2008 tarihli ve 26781 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

2.3. Avukatlık Sözleşmesi ve Asgari Ücret Tutarı

Avukatlık Kanununa ve Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine uygun ve yazılı olarak sürekli avukatlık hizmetleri sözleşmesinin tanzim edilmesi halinde avukat bulundurma mecburiyeti yerine getirilmiş olur.

Bahse konu sözleşme taraf sayısından bir fazla nüsha olarak düzenlenir ve birer nüshası taraflara, bir nüshası da sözleşmenin tarafı olan avukat tarafından kayıtlı bulunduğu baroya verilir.

Bu sözleşmeye istinaden avukat tarafından serbest meslek makbuzu düzenlenir ve bu makbuzların örnekleri, her yılın sonunda avukat tarafından bir liste ekinde kayıtlı olduğu baro başkanlığına sunulur ***(Türkiye Barolar Birliği Avukatlık Kanunu Yönetmeliği*** [5] ***md. 73/A, 73/B)***

Hali hazırda yürürlükte olan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine[7] göre Avukatlık Kanununun 35. maddesi uyarınca bulundurulması mecburi sözleşmeli avukatlara yapı kooperatifleri tarafından aylık asgari 27.000 TL ücret ödenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, takip edilen dava, takip ve işlerde tarifeye göre hesaplanacak avukatlık ücretinin yıllık avukatlık ücretinin üzerinde olması halinde aradaki eksik miktar avukata ayrıca ödenir.

Diğer taraftan, yapı kooperatifleri, mutlaka merkezlerinin bulunduğu yerdeki baroya kayıtlı bir avukat ile sözleşme yapmak zorunda olmayıp, kooperatif merkezi dışındaki başka bir baroya kayıtlı avukat ile de sözleşme yapabilir. Zira bir avukatın kendi baro bölgesi dışında büro açması yasak olmasına karşın, baro sınırları dışında ücret karşılığı aylık çalışma yapması yasak kapsamında değildir.

2.4. Yapı Kooperatifinin Sigortalı Bir Avukatının Bulunması Halinde Yükümlülüğün Kapsamı

Avukatlık Kanununun 35/3. maddesinde **"sözleşmeli bir avukat"** ifadesi yer almaktadır. Bu durumda, yapı kooperatifi bünyesinde İş Kanununa göre sigortalı olarak çalışan avukatın/avukatların varlığı, anılan madde kapsamında avukat bulundurma yükümlülüğünü bertaraf etmemektedir.

Lakin kooperatifin sigortalı bir avukatı varken bu kooperatifleri dışarıdan bir avukatla sözleşme yapmakla zorunlu kılınması uygulamada eleştirilmekte ve bünyesinde avukat bulunan yapı kooperatiflerine bu hususta muafiyet getirilmesi talep edilmektedir.

Yeri gelmişken belirtelim ki, Türkiye Barolar Birliğinin uygulaması ve Anayasa Mahkemesinin 30.06.2011 tarihli, E.2010/10 ve K.2011/110 sayılı kararı[8] doğrultusunda, yapı kooperatifinin davası olsun olmasın, gereksinimi bulunsun bulunmasın ortak sayısı şartını sağlayan her yapı kooperatifinin her halde sözleşmeli avukat bulundurması icap etmektedir.

---

6) Türkiye Barolar Birliği Avukatlık Kanunu Yönetmeliği, 19.06.2002 tarihli ve 24790 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

7) Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi, 04.11.2025 tarihli ve 33067 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

8) Anayasa Mahkemesinin 30.06.2011 tarihli, E.2010/10 ve K.2011/110 sayılı Kararı, 18.02.2012 tarihli ve 28208 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

3. Avukat Bulundurma Zorunluluğuna Muhalefetin Yaptırımı

3.1. İdari Para Cezasının Hesaplanması Ve Yaptırımın Uygulanması

1136 sayılı Avukatlık Kanununun 35. maddesinde, sözleşmeli bir avukat bulundurma yükümlülüğünü ifa etmeyen yapı kooperatiflerine Cumhuriyet savcısınca sözleşmeli avukat tayin etmedikleri her ay için sanayi sektöründe çalışan onaltı yaşından büyük işçiler için suç tarihinde yürürlükte bulunan, asgari ücretin iki aylık brüt tutarı kadar idari para cezası uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

Sözü edilen hüküm kapsamında, ortak sayısı yüz veya daha fazla olmasına karşın sözleşmeli avukatla sözleşme yapmayan yapı kooperatifleri hakkında idari para cezası tatbik olunur.

Öte yandan, 23.12.2025 tarihli ve 2025/1 sayılı Asgari Ücret Tespit Komisyonu Kararında,[9] milli seviyede tek asgari ücretin tespit edilmesine ve işçinin bir günlük normal çalışma karşılığı asgari ücretinin 01.01.2026-31.12.2026 tarihleri arasında 1.101 TL olarak tespitine karar verilmiştir.

Bu halde, 2026 yılı için belirlenen brüt asgari ücret miktarı 33.030 TL olmakta ve sözleşmeli avukat tayin edilmeyen her ay için iki aylık brüt asgari ücret tutarı olan (33.030 x 2) = 66.060 TL idari para cezası uygulanabilmektedir.

Bu bilgiler bağlamından, örneğin sözleşmeli avukat bulundurması gereken bir yapı kooperatifi, 2026 yılı boyunca bu mecburiyeti yerine getirmediği takdirde (33.030 TL x 2) x 12 ay = 792.720 TL idari para cezasıyla tecziye edilebilecektir.

Mezkûr idari yaptırım, ilgili hükümde geçen ***"Bu fıkra hükmüne aykırı davranan kuruluşlara (…)"*** ibaresinden dolayı, yapı kooperatifinin yönetim kurulu üyeleri hakkında değil, kooperatif tüzel kişiliği hakkında uygulanır.

Bununla beraber, yönetim kurulu üyelerinin kanundan doğan bu yükümlülüğü kusurlarıyla ihlal etmeleri durumunda **TTK** kapsamında hukuki mesuliyetlerine gidilebilir.

3.2. İdari Para Cezasına İtiraz

Hakkında idari para cezası uygulanan yapı kooperatifi, kararın kendisine tebliği veya tefhimi tarihinden itibaren en geç 15 gün içinde sulh ceza hâkimliğine başvurabilir. Belirtilen süre içinde başvuru yapılmadığı takdirde ise idari para cezası kararı kesinleşir.

Yapı kooperatifleri, uygulanan para cezası tutarının 15.000 TL'den yüksek olması dolayısıyla, sulh ceza hâkiminin kararına karşı, kararı öğrendikleri tarihten itibaren iki hafta içinde itirazda bulunabilir.

İlgili tutar dâhil idari para cezasına karşı başvuru üzerine sulh ceza hâkimliğince verilen karar kesindir ***(5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu md. 268, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu md. 28/10).***

---

9) Asgari Ücret Tespit Komisyonunun 23.12.2025 tarihli ve 2025/1 sayılı Kararı, 26.12.2025 tarihli ve 33119 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

4. Sonuç

1136 sayılı Avukatlık Kanununun 35. maddesinin üçüncü fıkrası gereğince ortak sayısı yüz veya daha fazla olan yapı kooperatifleri sözleşmeli bir avukat bulundurmakla yükümlüdür.

Ortak sayısı yüzün altında olan yapı kooperatifleri ile faaliyet alanı ve ortak sayısı ne olursa olsun diğer kooperatif türleri bu yükümlülüğe tabi değildir.

Bahsi geçen yükümlülük kapsamına giren yapı kooperatifi ile avukat arasında yazılı olarak sürekli avukatlık hizmetleri sözleşmesi akdedilir.

Asgari Ücret Tarifesine göre sözleşmeli avukatlara ödenmesi gereken aylık ücretin asgari tutarı yapı kooperatiflerinde 27.000 TL'dir. Avukatlık Kanununun 35. maddesinde düzenlenen yükümlülüğü yerine getirmeyen yapı kooperatiflerine Cumhuriyet savcısı tarafından sözleşmeli avukat tayin etmedikleri her ay için suç tarihinde yürürlükte bulunan asgari ücretin iki aylık brüt tutarı kadar idari para cezası uygulanır. 2026 yılı için uygulanan brüt asgari ücretin 33.030 TL olduğu dikkate alındığında, anılan yükümlülüğü yerine getirmeyen ortak sayısı yüz veya daha fazlan olan yapı kooperatifleri hakkında 2026 yılında her bir ay için (33.030 x 2)= 66.060 TL idari para cezası tatbik edilir.

Kaynakça

1136 sayılı Avukatlık Kanunu (07.04.1969 tarihli ve 13168 sayılı R.G.).

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu (10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı R.G.).

4667 sayılı Avukatlık Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (10.05.2001 tarihli ve 24398 sayılı R.G.).

5728 sayılı Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (09.02.2008 tarihli ve 26781 sayılı R.G.).

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı R.G.).

Anayasa Mahkemesinin 30.06.2011 tarihli, E.2010/10 ve K.2011/110 sayılı Kararı (18.02.2012 tarihli ve 28208 sayılı R.G.).

Asgari Ücret Tespit Komisyonunun 23.12.2025 tarihli ve 2025/1 sayılı Kararı (26.12.2025 tarihli ve 33119 sayılı

R.G.).

Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi (04.11.2025 tarihli ve 33067 sayılı R.G.).

Türkiye Barolar Birliği Avukatlık Kanunu Yönetmeliği (19.06.2002 tarihli ve 24790 sayılı R.G.).

KOOPERATİFLERDE ORTAKLIKTAN ÇIKMA

Özdem SATICI TOPRAK*

I - Giriş

Kooperatifler gerek ülkemizde ve gerekse küresel coğrafyada değişik sektörlerde faaliyet gösteren, çoğunlukla çok ortaklı olan ve ortaklarının kişisel ekonomilerine katkı sağlamayı amaçlayan sivil gönüllü teşekküllerdir. Uluslararası Kooperatif Birliği'nce **(ICA)** kabul edilen kooperatifçilik ilkelerinden biri de bu gönüllülük esasına vurgu yapan açık kapı ilkesidir. Bu ilke gereğince gerçek ve tüzel kişiler kooperatife ortak olmaya veya kooperatif ortaklığından çıkmaya zorlanamaz. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda da ortakların çıkmasına ilişkin iradelerini serbestçe kullanabilmeleri imkanı getirilmiş; hatta çıkma taleplerinin kooperatif yöneticileri tarafından kötü niyetle reddedilmesi ihtimaline karşı ortaklara tek taraflı olarak istifa hakkı da tanınmıştır.

II-Kooperatiflerde Ortaklıktan Çıkma Hakkı

II.1.Ortaklıktan Ayrılma Hakkı

Uluslararası Kooperatif Birliği verilerine göre dünya nüfusunun en az % 12'sinin üyesi bulunduğu kooperatifler, gönüllülük esasına dayalı olarak faaliyet gösteren kuruluşlardır.[1] Dolayısıyla gerçek veya tüzel bir kişi bir kooperatife girmeye zorlanamayacağı gibi ortağı olduğu bir kooperatifte kalmaya da mecbur bırakılamaz. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu her ortağın kooperatiften çıkma hakkının olduğunu belirtmek suretiyle ortakların çıkma hakkını emredici hükümlerle düzenlemiştir. ***(KK Md.10/1)*** Bu bağlamda, kooperatif ortaklığından çıkma hakkı ortakların temel hakları arasında yer almaktadır.

II.2.Usul

Anılan Kanun'da her ortağın kooperatiften çıkma hakkının olduğu ifade edilmekle birlikte bu hakkın ne şekilde kullanılacağı açıkça düzenlenmemiş; ancak ortaklığa giriş işleminin yönetim kuruluna yapılacak yazılı bir başvuru ile gerçekleşeceği düzenlendiğinden ortaklıktan çıkmada da

Ticaret Başmüfettişi,Ticaret Bakanlığı

1) https://ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity#toc-1-voluntary-and-open-membership

aynı usulün izlenmesi gerektiği anlaşılmaktadır. (KK Md.8/1) Kaldı ki Ticaret Bakanlığı tarafından düzenlenen örnek ana sözleşmelerde ise ortakların bu haklarını yönetim kuruluna yapacakları yazılı bir başvuru ile gerçekleştirecekleri belirtilmiştir. [2] Diğer taraftan, Yargıtay kararlarına göre aidat yükümlülüğü bulunan bir kooperatifte ortağın uzun süre kooperatife uğramaması, aidat borcunun bulunup bulunmadığını takip etmemesi de ortağın eylemli olarak ortaklıktan çıkma iradesini yansıttığı anlamına gelmektedir.[3]

II.3.Çıkış Zamanı

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu kooperatif ortaklarına çıkma hakkı tanımakla birlikte bu hakkın hangi zaman diliminde kullanılması gerektiğini hükme bağlamıştır. Düzenlemeye göre çıkış, ancak bir hesap senesi sonu için ve en az 6 ay önceden haber verilerek yapılacak; bununla birlikte ana sözleşmede daha kısa bir süre belirtilip hesap senesi içinde çıkışa müsaade edilebilecektir. ***(KK Md.12/1)***

Dolayısıyla, çıkma zamanı ile ilgili olarak esas kooperatif ana sözleşmesinde bir düzenleme var ise ortaklar o süre içinde çıkış talep edebilecek; böyle bir hüküm yok ise hesap senesi sonundan altı ay önce haber vermek suretiyle bu haklarını kullanabilecektir.

Bu bağlamda Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan örnek ana sözleşmelere bakıldığında çıkmanın her hesap senesi sonundan en az bir ay önce yapılabileceğinin düzenlendiği görülmekte; böylece ortakların çıkmaya ilişkin taleplerini hesap senesi sona ermeden bir ay evvel kullanmaları gerekmektedir. [4] Hesap yılı kavramı ise her kooperatifte farklı bir dönemi işaret edebilmekte; bazı kooperatif türleri özel hesap dönemi kullanabilmektedir.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'na göre hesap dönemi **(yılı)** normal olarak takvim yılını yani 1 Ocak-31 Aralık dönemini işaret etmekte; ancak takvim yılı dönemi faaliyet ve muamelelerinin mahiyetine uygun bulunmayanlar için, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından 12'şer aylık özel hesap dönemleri belirlenebilmektedir. ***(VUK Md.174/2-3)***

Örneğin, tarım satış kooperatifleri ve birlikleri alımını yaptıkları tarım ürünlerinin hasat zamanlarına uygun olarak çoğunlukla 1 Ağustos-31 Temmuz arası devreyi kapsarken, diğer kooperatiflerde 1 Ocak-31 Aralık dönemi hesap yılı olarak kullanılmaktadır. Buna göre, ortaklıktan çıkmak isteyenler şayet ana sözleşmelerinde 1 aylık süre belirtilmiş ise bu hesap yılı sona ermeden bir ay; belirtilmemiş ise altı ay önceden kooperatife çıkma taleplerini iletmelidirler.

II.4.Tazminat

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ortaklara çıkma serbestisi tanımakla birlikte söz konusu işlem nedeniyle çıkacak ortaktan kooperatifin tazminat talep edebileceğini, ancak böyle bir talepte bulunabilmek için bu hususta kooperatif ana sözleşmesinde hüküm bulunmasını ayrıca çıkmanın

---

2) https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/mevzuat/anasozlesmeler/bakanlikca-kurulusu-yapilan-kooperatif-anasozlesmeleri

3) Y.23.HD., 2013/3864 E., 2013/4212 K., 19/06/2013 T.

4) https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/mevzuat/anasozlesmeler/bakanlikca-kurulusu-yapilan-kooperatif-anasozlesmeleri

kooperatifin mevcudiyetini tehlikeye düşürmesi gerektiğini hükme bağlamıştır. ***(KK Md.10/1)***

Mevcudiyetin tehlikeye düşmesi ifadesi anılan Kanun'da tanımlanmamış olmakla birlikte kooperatifin çıkma sonrasında iflas yahut tasfiye haline girmesini gerektirecek ciddi bir ekonomik darboğazla karşılaşabileceği durumları ifade ettiği anlaşılmaktadır. Uygulamada pek rastlanılan bir durum olmadığı gibi Ticaret Bakanlığı örnek ana sözleşmelerinde de ortakların çıkma nedeniyle tazminat ödemesine yönelik bir hüküm bulunmamaktadır.[5] Bahsi geçen durumun ancak kooperatiften çok sayıda ortağın eş zamanlı olarak kooperatiften çıkması halinde meydana gelebileceği düşünülmektedir.

II.5.Çıkma Hakkının Sınırlandırılması

Kooperatiflerde ortaklıktan çıkma hakkı sınırlandırılabilirse de bir ortağın hiçbir suretle kooperatiften çıkamayacağına dair karar veya hükümler geçersizdir. ***(KK Md.11/1,3)***

Düzenlemeye göre çıkma hakkının kullanılması ana sözleşme ile en çok beş yıl için sınırlandırılabilecek ve haklı ve önemli sebeplerin varlığı halinde bu süreden önce çıkılabilmesine yine ana sözleşme ile izin verilebilecektir. ***(KK Md.11/1-2)***

Ticaret Bakanlığı tarafından düzenlenen tarım satış kooperatifleri ile birliklerinin ana sözleşmelerinde bu süre dört yıl olarak belirlenmiş; diğer kooperatif türlerinde ise çıkma hakkının kullanımı ile ilgili bir süre belirlenmemiştir. [6]

II.6.Yönetim Kurulunun Çıkmayı Kabulden Kaçınması

Kooperatif ortağı çıkma talebini usulüne uygun şekilde yönetim kuruluna yönelttiği halde yöneticiler bu talebi kabul etmekten kaçınabilir. Bu bağlamda örneğin ortağın çıkma talebini içeren dilekçesini kabulden veya bu dilekçeyi teslim aldığı halde yönetim kurulu kararına bağlamaktan imtina ederek ortağın çıkma hakkını kullanmasını engellemek yoluna gidebilir. Bu gibi durumlarda ortağın tek taraflı irade beyanıyla ortaklıktan ayrılması mümkündür.

Buna göre kooperatif yönetim kurulu, ana sözleşmeye uygun olarak yapılacak isteğe rağmen, ortağın kooperatiften istifasını kabulden kaçınacak olursa, ortak çıkma dileğini noter aracılığı ile kooperatife bildirecek ve bildiri tarihinden itibaren çıkma gerçekleşecektir. ***(KK Md.13/1)***

Bu halde çıkma talebinin kooperatif yönetim kurulunca kabul edilmesine gerek kalmamaktadır. Konuyla ilgili bir Yargıtay kararında bu durum, ***istifa bildiriminin yenilik doğurucu nitelikte olduğu ve kooperatife ulaştığı anda sonuç doğuracağı, 13. maddenin yazılış biçiminin ortağın istifasının kooperatifçe kabulünü gerekli kıldığı izlenimini yarattığı, ancak noter aracılığı ile yapılan bildirime özel önem verilmek suretiyle, bu şekilde yapılan bildirimin kabulünün gerekli bulunmadığına vurgu yapıldığı*** şeklinde izah edilmiştir.[7]

---

5) https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/mevzuat/anasozlesmeler/bakanlikca-kurulusu-yapilan-kooperatif-anasozlesmeleri

6) https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/mevzuat/anasozlesmeler/bakanlikca-kurulusu-yapilan-kooperatif-anasozlesmeleri

7) Y.23.HD., 2014/578 E., 2014/3000 K., 16/04/2014 T.

II.7.Çıkan Ortağa Yapılacak Ödeme

Kooperatiflerde çıkan ortağın mali hakları ana sözleşmede düzenlenmesi gereken hususlardan biri olmakla birlikte çıkan ortağın kooperatifin yedek akçeleri üzerinde bir hak iddia etmesi mümkün değildir. ***(KK Md.17/1,3)***

Ticaret Bakanlığı örnek ana sözleşmelerinin çoğunluğunda yer alan hükümlere göre çıkan ortağın sermaye ve diğer alacakları, o yılın bilançosuna göre hesaplanıp, bilançonun genel kurulda kabul edilmesinden itibaren bir ay içinde geri verilecek; esnaf sanatkarlar kredi ve kefalet kooperatiflerinde ise ortağın çıktığı yıla ait bilânçoda menfi gelir–gider farkı hâsıl olmuşsa çıkan veya çıkarılan ortağın bu menfi gelir–gider farkından kendisine isabet eden miktar ortaklık payından düşülecektir.[8] Uygulamada da çıkan ortağa yapılacak ödemeden ayrılma yılına ait genel giderlerden ortağa isabet eden tutar mahsup edilmekte ve kalan bakiye tutar ortağa ödenmektedir.[9] Çıkma talebi yönetim kurulunca kabulden kaçınılan ortak da çıkma talebini kooperatife noter kanalıyla tebliği ettikten sonra kooperatiften olan ve ödemesi yapılmayan alacakları için icrai takibata başlayabilecektir.[10] Bununla birlikte çıkan ortağa yapılacak ödeme kooperatifin varlığını tehlikeye düşürecek nitelikte ise genel kurulca üç yılı aşmamak üzere bu ödeme geciktirilebilir. ***(KK Md.17/2)***

Ancak çıkan ortağın sermaye veya mevduatından kısmen veya tamamen yoksun kalacağı hakkındaki organ kararları yahut ana sözleşme hükümleri geçersiz olduğundan bir ortağın bu hakkından tamamen veya kısmen yoksun bırakılması mümkün değildir. ***(KK Md.17/3)***

III - Sonuç

Uluslararası Kooperatifçilik ilkelerine göre bu kurumlarda açık kapı ilkesinin bir gereği olarak gerçek ve tüzel kişiler bir kooperatife ortak olmaya zorlanamayacağı gibi ortaklıktan çıkmaları da engellenemez. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda her ortağın kooperatiften çıkma hakkının olduğu belirtilmiş ve çıkış talebi yönetim kurulunca kabulden kaçınılan ortağın çıkma isteğini noter vasıtasıyla kooperatife bildirmek suretiyle ortaklıktan ayrılabilmesine imkan tanınmıştır. Yine anılan Kanun'da ortakların çıkma hakkının ana sözleşme ile en çok beş yıl için kısıtlanabilmesine; çıkışın da ancak bir hesap senesi sonu için ve en az 6 ay önceden haber verilerek yapılmasına yönelik düzenlemelere yer verilmiştir.

Kaynakça

1-T.C.Yasalar (1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu www.mevzuat.gov.tr)

2- https://ica.coop/en

3- https://karararama.yargitay.gov.tr

4- https://ticaret.gov.tr

8) https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/mevzuat/anasozlesmeler/bakanlikca-kurulusu-yapilan-kooperatif-anasozlesmeleri

9) Y.23.HD., 2013/8197 E., 2014/1138 K., 18/02/2014 T.

10) Y.11.HD., 2007/369 E., 2007/1315 K., 05/02/2007 T.

SAĞLIK OKURYAZARLIĞINA GENEL BAKIŞ

Yeter DEMİR USLU*

Giriş

Dünya Sağlık Örgütüne göre sağlık, yalnızca hastalık veya sakatlığın bulunmaması değil; fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan tam bir iyilik hâlidir. Ulaşılabilecek en yüksek sağlık standardından yararlanmak ise ırk, din, siyasi inanç, ekonomik veya sosyal durum ayrımı yapılmaksızın her insanın temel haklarından biri olarak kabul edilmektedir ***(WHO, 1946).*** Sağlığın bu kapsamlı ve çok boyutlu yapısı, bireylerin yalnızca hastalık dönemlerinde sağlık hizmetlerinden yararlanan pasif hizmet alıcıları olarak değil, kendi sağlıklarını koruma ve geliştirme süreçlerinde aktif rol üstlenen bireyler olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Modern sağlık hizmetleri anlayışında birey merkezli yaklaşımlar giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu kapsamda bireylerin sağlıklarıyla ilgili karar alma süreçlerinde güçlendirilmesi, tedavi süreçlerine aktif katılımlarının sağlanması, öz yönetim becerilerinin geliştirilmesi ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının kazandırılması teşvik edilmektedir. Ancak bu yaklaşımların etkili bir şekilde hayata geçirilebilmesi, bireylerin sağlıkla ilgili bilgilere erişebilmesi, bu bilgileri doğru biçimde anlayıp yorumlayabilmesi ve günlük yaşamlarında kullanabilmesiyle yakından ilişkilidir. Dolayısıyla birey merkezli sağlık hizmetlerinin temel bileşenlerinden birini sağlık okuryazarlığı oluşturmaktadır ***(Ünlü ve Altındiş, 2024)***.

Bu noktada sağlık okuryazarlığı, bireylerin sağlıklarını koruma, geliştirme ve sağlık hizmetlerinden etkili biçimde yararlanma kapasitelerini belirleyen temel unsurlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır. Sağlık okuryazarlığı, 1970'lerde ortaya atılan ve halk sağlığı ile sağlık hizmetleri alanındaki önemi giderek artan bir kavramdır. Kavram genel olarak bireylerin modern toplumlarda sağlıkla ilişkili karmaşık talepleri karşılayabilme kapasiteleriyle ilgilidir. Sağlık okuryazarlığı; bireyin kendi sağlığını, ailesinin ve toplumun sağlığını belirli bir bağlam içerisinde değerlendirebilmesini, sağlığı etkileyen faktörleri anlayabilmesini ve bu faktörlere yönelik nasıl hareket edeceğini bilmesini kapsamaktadır. Yeterli düzeyde sağlık okuryazarlığına sahip bir birey, yalnızca kendi sağlığı konusunda değil, aile ve toplum sağlığı konusunda da sorumluluk alma kapasitesine sahiptir ***(Sørensen ve ark., 2012).***

Sağlık okuryazarlığı farklı kurum ve araştırmacılar tarafından çeşitli boyutlarıyla tanımlanmıştır. Sağlık okuryazarlığı, bireyin doğru sağlık kararları alabilmesi ve sağlık sistemi içerisinde etkili bir şekilde hareket edebilmesi için gerekli olan okuma, yazma, sayısal beceriler, iletişim ve teknoloji

* ***Prof. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi***

kullanımı gibi yetkinliklere sahip olması şeklinde tanımlanabilmektedir ***(Hersh ve ark., 2015).*** **DSÖ**'nün **(2024)** yayımladığı güncel bir raporda ise sağlık okuryazarlığı; günlük aktivitelerin, sosyal etkileşimlerin ve insanlığın nesiller boyunca biriktirdiği bilgi sermayesinin bir bileşimi olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda sağlık okuryazarlığı, örgütsel yapıların ve mevcut kaynakların sunduğu imkânlar çerçevesinde bireylerin hem kendi sağlıklarını hem de çevrelerindeki bireylerin sağlığını korumak ve geliştirmek amacıyla sağlıkla ilişkili bilgi ve hizmetleri bulma, anlama, değerlendirme ve kullanma kapasitesini ifade etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan Sağlık Okuryazarlığı Eylem Planında ise sağlık okuryazarlığı, *"Bireylerin kendi sağlıklarını koruma, geliştirme ve tedavi süreçlerini yönetme konusunda; sağlık bilgisine ulaşma, bilgiyi anlama, değerlendirme, yorumlama ve kullanma becerilerini ve kendi sağlıkları hakkında sorumluluk ve farkındalık bilinci geliştirme becerileri"* olarak tanımlanmıştır ***(T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlığın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü, 2025).*** Bu tanımlar birlikte değerlendirildiğinde sağlık okuryazarlığının yalnızca sağlıkla ilgili bilgileri okuyabilme veya anlayabilme becerisiyle sınırlı olmadığı; bilgiye erişimden bilginin değerlendirilmesine, sağlık kararlarının alınmasından öz yönetim ve sorumluluk geliştirilmesine kadar uzanan çok boyutlu bir kavram olduğu görülmektedir.

Sağlık Okuryazarlığının Önemi

Günümüz sağlık sistemleri, sağlık hizmetlerinden yararlanan bireylerden sağlıkla ilgili bilgileri edinmelerini ve anlamalarını, kendi sağlıkları ile başkalarının sağlığı konusunda sorumluluk üstlenmelerini ve sağlıkla ilgili karar alma süreçlerine katılmalarını beklemektedir ***(Yılmazel ve Çetinkaya, 2016).*** Bununla birlikte etkili ve kaliteli bir sağlık hizmetinin sunulabilmesi için sağlık hizmeti sunucuları ile hizmet alan bireyler arasında sorumlulukların paylaşılması gerekmektedir. Bu paylaşımın sağlanabilmesi ise tarafların birbirlerini doğru biçimde anlayabilmeleriyle mümkündür ve sağlık okuryazarlığı bu sürecin temel unsurlarından birini oluşturmaktadır. Sağlık okuryazarlığı yeterli düzeyde olan bireyler, içinde bulundukları sağlık sistemini daha iyi anlayabilmekte, sağlık hizmetlerinden gerekli durumlarda ve uygun zamanda yararlanabilmekte ve sağlık çalışanlarının önerilerini daha iyi anlayarak uygulayabilmektedir ***(Taş ve Akış, 2016).***

Sağlık okuryazarlığının bireysel ve toplumsal sağlık üzerindeki önemi, uluslararası kuruluşlar tarafından yayımlanan çeşitli raporlarda da vurgulanmaktadır. **DSÖ**'nün yeni yayımladığı bir raporda ***(DSÖ, 2024)***, **ABD**'de sağlık statüsünün belirleyicileri arasında bireyin sağlık okuryazarlığı düzeyinin eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve istihdam durumundan daha önemli bir role sahip olduğu belirtilmektedir. Aynı raporda Avrupa Bölgesinde gerçekleştirilen araştırmalar doğrultusunda, toplumun sağlık okuryazarlığı düzeyinin yükselmesinin sağlık eşitsizliklerinin azaltılmasına katkı sağlayabileceği ifade edilmektedir.

Sağlık okuryazarlığının önemi, bireylerin sağlık hizmetlerini kullanma davranışları açısından da değerlendirilmektedir. Bireylerin hangi sağlık sorunlarında hangi sağlık kuruluşuna veya uzmanlık alanına başvurmaları gerektiği ve sağlık hizmetlerine ne sıklıkla başvurdukları ile sağlık okuryazarlığı düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, sağlık okuryazarlığının sağlık hizmeti alma davranışını etkilediğini ortaya koymaktadır ***(Akgül, 2024)***. Yeterli sağlık okuryazarlığı düzeyine sahip olmayan bireylerin gerekli olmadığı hâlde acil servislere ve hastanelere daha sık başvurdukları gözlenmiştir ***(Akbulut, 2015).*** Benzer şekilde düşük sağlık okuryazarlığına sahip bireylerin daha sık hastaneye yatırıldığı, hastanede kalış sürelerinin daha uzun olduğu ve daha yüksek ölüm riski taşıdıkları gösterilmiştir ***(Değerli ve Tüfekçi, 2018).*** Bu bulgular, sağlık okuryazarlığının yalnızca bireysel bilgi ve beceri düzeyiyle ilişkili olmadığını, aynı zamanda sağlık hizmetlerinin kullanımı ve sağlık sonuçları üzerinde de önemli etkiler oluşturabileceğini göstermektedir.

Sağlık okuryazarlığı aynı zamanda sağlık eşitsizlikleri ve sağlığın sosyal belirleyicileri bağlamında ele alınması gereken önemli bir kavramdır. Bireylerin doğdukları, büyüdükleri, yaşadıkları, çalıştıkları ve yaşlandıkları çevrelerde genel sağlık durumlarını etkileyen sosyal koşullar, sağlığın sosyal belirleyicileri olarak tanımlanmaktadır. Bu koşullar; yerel, ulusal ve küresel düzeylerde para, güç ve kaynakların dağılımından etkilenmekte ve ulusal ve uluslararası sağlık eşitsizliklerinin temel nedenleri arasında değerlendirilmektedir. Sağlık okuryazarlığı da sağlığın en güçlü sosyal belirleyicilerinden biri olarak kabul edilmektedir ***(Gözlü, 2020).***

DSÖ'nün Sağlığın Sosyal Belirleyicileri Komisyonu tarafından yayımlanan bir raporda, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde sağlık eşitsizliklerinin en önemli belirleyicilerinden birinin okuryazarlık olduğu ifade edilmiş ve sağlık eşitsizliklerinin azaltılmasında sağlık okuryazarlığının geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır ***(Akgül, 2024).*** Düşük sağlık okuryazarlığına sahip bireyler sağlık bilgilerini anlamada, sağlık hizmetlerine erişimde ve sağlıklarıyla ilgili karar alma süreçlerinde güçlük yaşayabilmekte ve kendi sağlıklarını etkili bir biçimde yönetememektedir ***(Yılmazel ve Çetinkaya, 2016).*** Buna karşılık sağlık okuryazarlığı düzeyinin yükselmesi, bireylerin bağımsızlık ve güçlenme düzeylerini artırarak sağlık davranışları ve sağlık hizmeti kullanımları üzerinden sağlıkta eşitliğe, sürdürülebilirliğe ve olumlu sağlık sonuçlarına katkı sağlamaktadır ***(Taş ve Akış, 2016).***

Sağlık Okuryazarlığını Etkileyen Faktörler

Sağlık okuryazarlığı, yalnızca bireyin sahip olduğu bilgi ve beceriler tarafından şekillenen bir özellik değildir. Bireylerin sağlık okuryazarlığı düzeyi; kişisel özelliklerinin yanı sıra sağlık sistemi, eğitim sistemi ile toplumsal ve kültürel yapıdan da etkilenmektedir ***(Avcı ve Özkan, 2020).*** Bu nedenle sağlık okuryazarlığının bireysel ve çevresel faktörlerin karşılıklı etkileşimi sonucunda şekillenen çok boyutlu bir yapı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sağlık okuryazarlığını etkileyen faktörler oldukça çeşitlidir. Eğitim düzeyi, toplumsal cinsiyet, sosyoekonomik durum, yaş, cinsiyet, medeni durum, fiziksel aktivite düzeyi, kronik hastalık durumu, hastalık süreleri, engellilik durumu, sağlık hizmetlerine erişilebilirlik ve sağlık sisteminin karmaşıklığı sağlık okuryazarlığı düzeyini etkileyebilen başlıca değişkenler arasında yer almaktadır ***(T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlığın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü, 2024).***

Özellikle dezavantajlı grupların sağlık okuryazarlığı açısından daha yüksek risk altında bulunduğu görülmektedir. Çeşitli çalışmalarda yaşlı bireylerde, eğitim seviyesi düşük olanlarda, yoksullarda, sağlık sorunları nedeniyle fiziksel aktivite düzeyi sınırlı olanlarda, sağlık durumunu kötü olarak algılayanlarda, azınlıklarda, mültecilerde ve göçmenlerde sağlık okuryazarlığı düzeyinin daha düşük olduğu ortaya konmuştur ***(Avcı ve Özkan, 2020).*** Bu durum, sağlık okuryazarlığının geliştirilmesine yönelik müdahalelerde yalnızca genel nüfusa yönelik standart yaklaşımların yeterli olmayabileceğini ve farklı toplumsal grupların ihtiyaçlarının dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Türkiye'de Sağlık Okuryazarlığı

Türkiye'de sağlık okuryazarlığı konusu son yıllarda sağlık politikalarının önemli gündem alanlarından biri hâline gelmiştir. Özellikle Sağlık Bakanlığı nezdinde sağlık okuryazarlığının geliştirilmesine yönelik politika ve stratejilere verilen önemin giderek arttığı görülmektedir. Sağlık Bakanlığının 2022 yılında revize edilen 2019-2023 Stratejik Planı kapsamında, Türk toplumunda sağlıklı yaşamın teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla belirlenen hedeflerden biri toplumun sağlık okuryazarlığı düzeyinin yükseltilmesidir. Bu hedef doğrultusunda toplumun sağlık okuryazarlığı düzeyinin beş yıllık aralıklarla izlenmesi ve raporlanması amaçlanmıştır ***(Sağlık Bakanlığı, 2022).***

Sağlık okuryazarlığına yönelik bu politika yaklaşımının sonraki planlama döneminde de devam ettiği görülmektedir. Sağlık Bakanlığının 2024-2028 Stratejik Planında temel hedeflerden biri **"ulusal sağlık okuryazarlığı düzeyini yükselterek bireyin sorumluluğunu geliştirmek"** olarak belirlenmiştir ***(Sağlık Bakanlığı, 2024).*** Bu hedef, Türkiye'de sağlık okuryazarlığının yalnızca bireysel sağlık bilgisi veya sağlık eğitimi kapsamında değil, bireylerin kendi sağlıklarına ilişkin sorumluluk üstlenmelerini ve sağlık süreçlerine aktif katılımlarını destekleyen stratejik bir sağlık politikası alanı olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan Sağlık Okuryazarlığı Eylem Planı da bu alandaki çalışmaların daha sistematik ve bütüncül bir politika çerçevesinde ele alındığını göstermektedir. Sağlık okuryazarlığının sağlık bilgisine erişme, bilgiyi anlama, değerlendirme, yorumlama ve kullanma becerilerinin yanı sıra bireylerin kendi sağlıklarına ilişkin sorumluluk ve farkındalık geliştirme kapasitesiyle ilişkilendirilmesi ***(T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlığın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü, 2025),*** Türkiye'de sağlık okuryazarlığı yaklaşımının bireyin güçlendirilmesi ve sağlık hizmetlerine aktif katılımı temelinde şekillendiğine işaret etmektedir.

Sonuç

Sağlık okuryazarlığı, modern sağlık sistemlerinin birey merkezli hizmet anlayışının hayata geçirilmesinde temel bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Kavram yalnızca bireylerin sağlık bilgilerini okuyabilme veya anlayabilme becerilerini değil; sağlıkla ilişkili bilgilere erişme, bilgiyi değerlendirme ve yorumlama, uygun sağlık kararları alma, sağlık hizmetlerinden etkili biçimde yararlanma ve kendi sağlık süreçlerinin yönetiminde sorumluluk üstlenme kapasitesini kapsamaktadır. Bu yönüyle sağlık okuryazarlığı, bireysel sağlık davranışları ile sağlık hizmeti kullanımı ve sağlık sonuçları arasında önemli bir bağlantı oluşturmaktadır.

Düşük sağlık okuryazarlığı düzeyinin sağlık bilgilerinin anlaşılmasında ve sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan güçlükler, sağlık hizmetlerinin uygun olmayan biçimde kullanımı, daha sık hastane başvuruları ve olumsuz sağlık sonuçlarıyla ilişkili olması, sağlık okuryazarlığının halk sağlığı ve sağlık hizmetleri açısından önemini artırmaktadır. Bununla birlikte sağlık okuryazarlığının sosyoekonomik durum, eğitim, yaş, sağlık durumu, kültürel özellikler ve sağlık sisteminin yapısı gibi çok sayıda faktörden etkilenmesi, kavramın yalnızca bireysel sorumluluk çerçevesinde değerlendirilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle dezavantajlı gruplarda düşük sağlık okuryazarlığı riskinin daha yüksek olması, sağlık okuryazarlığının sağlık eşitsizlikleriyle yakından ilişkili bir politika alanı olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de son yıllarda sağlık okuryazarlığının geliştirilmesine yönelik stratejik hedeflerin ve politika belgelerinin oluşturulması, konuya verilen kurumsal önemin arttığını göstermektedir. Ulusal sağlık okuryazarlığı düzeyinin yükseltilmesi ve bireylerin kendi sağlıklarına ilişkin sorumluluklarının geliştirilmesi yönündeki hedefler doğrultusunda, toplumun farklı kesimlerinin sağlık okuryazarlığı düzeylerinin belirlenmesi, sağlık okuryazarlığını etkileyen faktörlerin ortaya konulması ve özellikle risk altındaki gruplara yönelik müdahalelerin geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda sağlık okuryazarlığının geliştirilmesi; bireylerin güçlendirilmesi, sağlık hizmetlerinin daha etkin kullanılması, sağlık eşitsizliklerinin azaltılması ve sürdürülebilir sağlık sistemlerinin desteklenmesi açısından temel bir gereklilik olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

Akbulut Y. "Sağlık Okuryazarlığının Sağlık Harcamaları ve Sağlık Hizmetleri Kullanımı Açısından Değerlendirilmesi," In: Sağlık Okuryazarlığı, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2015, pp.113-132.

Akgül İ. Sağlık okuryazarlığının önemi ve sağlık harcamalarına etkisi. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. 2024;11(3):268–284.

Avcı E, Özkan S. Türkiye sağlık okuryazarlığı dergisi dünyada ve Türkiye'de sağlık okuryazarlığı düzeyi ve etkileyen faktörler. Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Dergisi. 2020;1(1):1–9.

Constitution of the World Health Organization [Internet]. 1946 [cited 10.07.2026]. Available from: https://www.who.int/about/governance/constitution

Değerli H, Tüfekçi N. Toplumun sağlık okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi. 2018;6(15):467–488.

Gözlü K. Sağlığın sosyal bir belirleyicisi:sağlık okuryazarlığı. Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi. 2020;20(1):137–144.

Hersh L, Salzman B, Snyderman D. Health lteracy n prmary care practce. Am Fam Physcan. 2015;92.

Sağlık Bakanlığı (2022). 2019-2023 stratejik planı güncellenmiş versiyon (2022). https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/35748/0/tc-saglik-bakanligi-2019-2023-stratejik-plani-guncellenmis-versiyonupdf.pdf?_tag1=51DF1549087EE46B936F1419E77B92147160F491

Sağlık Bakanlığı (2024). 2024-2028 stratejik planı. https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/47452/0/saglik-bakanligi-stratejik-plan-2024-2028pdf.pdf?_tag1=7B2A9834832BF7DCF36F2C7E5607D8543752A372

Sørensen K, Van den Broucke S, Fullam J, Doyle G, Pelikan J, Slonska Z, et al. Health literacy and public health: A systematic review and integration of definitions and models. BMC Public Health. 2012 Dec 25;12(1):80. doi:10.1186/1471-2458-12-80.

T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlığın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü, Sağlık okuryazarlığı ulusal eylem planı 2025-2028. T.C. Sağlık Bakanlığı Yayın No:1331. Ankara, Sağlığın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü Dijital Baskı Merkezi; 2025.

Taş TA, Akış N. Sağlık okuryazarlığı. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi. 2016;25(3):119–124.

Ünlü, G. ve Altındiş, S. (2024). The cross-sectional association of health literacy with healthy lifestyle behaviors in the Turkish population: A systematic review and meta-analysis. American Journal of Health Promotion: AJHP,8901171241300190. https://doi.org/10.1177/08901171241300190

World Health Organzaton. Health lteracy [Internet]. 2024 [Erişim: 10.07.2026]. Avalable from: https://www.who.nt/news-room/fact-sheets/detal/health-lteracy

Yılmazel G, Çetinkaya F. Sağlık okuryazarlığının toplum sağlığı açısından önemi. TAF Preventive Medicine Bulletin. 2016;15(1):69–74.

ŞEHİR BİR BATARYA OLABİLİR Mİ?

Enerji Depolayan Yapılar, Akıllı Şebekeler ve Afetlere Dayanıklı Kentler Üzerine

Oğuzhan TÜRKOĞLU*

Özet: Bu yazı, şehirlerin yalnızca enerji tüketen yapılar olmaktan çıkarak enerji üreten, depolayan ve kriz anlarında kendi kendine yetebilen sistemlere dönüşme ihtimalini tartışmaktadır. Yapısal batarya kompozitleri, karbon-çimento süperkapasitörleri, akıllı şebekeler ve dağıtık enerji depolama teknolojileri birlikte ele alındığında, geleceğin kentleri için yeni bir tasarım ufku ortaya çıkmaktadır. Bu dönüşüm, yalnızca mühendislik meselesi değil; afet yönetimi, kent planlaması, enerji güvenliği ve toplumsal dayanıklılık açısından da önemlidir.

Giriş

Modern şehirler, gündelik hayatın görünmeyen enerji ağları üzerinde yükselir. Evlerdeki aydınlatmadan hastanelerdeki yoğun bakım ünitelerine, metro hatlarından haberleşme altyapısına kadar neredeyse her sistem elektriğe bağlıdır. Bu bağımlılık, normal zamanlarda konfor ve hız üretirken kriz anlarında ciddi bir kırılganlığa dönüşür. Büyük bir elektrik kesintisi yaşandığında şehir bir anda sadece karanlığa gömülmez; aynı zamanda ulaşım, sağlık, iletişim ve güvenlik gibi temel işlevlerini de kaybetme riskiyle karşı karşıya kalır. Bu nedenle geleceğin şehirleri üzerine düşünürken yalnızca daha yüksek binaları, daha hızlı ulaşımı ya da daha fazla dijital hizmeti değil, şehrin enerji karşısındaki dayanıklılığını da tartışmak gerekir.

Bu yazının temel sorusu basit ama dönüştürücüdür: Bir şehir batarya olabilir mi? Buradaki **"batarya"** ifadesi, şehrin tek bir dev pil gibi tasarlanması anlamına gelmez. Daha çok, şehir dokusunu oluşturan binaların, yolların, cephelerin, otoparkların, elektrikli araçların ve altyapı elemanlarının enerji depolama işleviyle yeniden düşünülmesi anlamına gelir. Başka bir ifadeyle, şehir yalnızca enerjiyi dışarıdan alan pasif bir tüketici değil; enerjiyi yerinde üreten, saklayan, yöneten ve gerektiğinde kullanıma sunan aktif bir sistem hâline gelebilir.

Bu fikir bilim kurguya yakın görünse de son yıllarda enerji depolama teknolojilerinde yaşanan gelişmeler şehir ölçeğinde yeni ihtimalleri gündeme taşımaktadır. Uluslararası Enerji Ajansı, batarya depolamanın günümüzde en hızlı büyüyen elektrik teknolojilerinden biri olduğunu; 2025 yılında dünya genelinde 108 GW yeni batarya depolama kapasitesinin devreye alındığını belirtmektedir ***(IEA, 2026a).*** Bu büyüme, yalnızca elektrikli araçlar veya büyük enerji tesisleriyle

** ***Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yüksek Lisan Öğrencisi***

sınırlı değildir. Enerji depolama artık binaların, ulaşım sistemlerinin ve yerel enerji ağlarının da temel konusu hâline gelmektedir.

Enerji Depolamanın Kentler İçin Anlamı

Şehirlerin enerji sorununu sadece üretim meselesi olarak görmek eksik kalır. Güneş ve rüzgâr gibi yenilenebilir kaynakların payı arttıkça, enerjinin ne zaman üretildiği ile ne zaman tüketildiği arasındaki uyumsuzluk daha görünür hâle gelir. Güneş paneli öğle saatlerinde yüksek üretim yaparken tüketim akşam saatlerinde artabilir. Rüzgâr ise her zaman talebin yükseldiği anda esmeyebilir. Bu nedenle enerji depolama, yenilenebilir enerjinin şehir hayatına güvenli biçimde entegre edilmesi için kritik bir araçtır. **IRENA**'nın kentlerde yenilenebilir enerji üzerine hazırladığı raporda da enerji depolama sistemleri, elektrikli araçlar ve akıllı enerji yönetim sistemleri, yenilenebilir enerjinin kentsel altyapıya uyum sağlamasında temel unsurlar arasında gösterilmektedir ***(IRENA, 2020).***

Bu noktada akıllı şehir kavramının da yeniden düşünülmesi gerekir. Bugün akıllı şehir denildiğinde çoğu zaman sensörler, kameralar, veri merkezleri ve dijital uygulamalar akla gelir. Oysa enerji açısından bakıldığında gerçekten akıllı şehir, yalnızca veri toplayan şehir değil; enerji akışını planlayabilen, talep artışlarını dengeleyebilen ve olağanüstü durumlarda kendi içinde alternatif çözümler üretebilen şehirdir. Uluslararası Enerji Ajansı, batarya depolamanın elektrikli araçlar, ısı pompaları ve veri merkezleri gibi yeni yüklerin güvenli ve ekonomik biçimde sisteme katılmasında önemli rol oynayabileceğini vurgulamaktadır ***(IEA, 2026b).*** Bu tespit, şehirlerin geleceğinde enerji depolamanın yardımcı bir unsur değil, ana planlama başlıklarından biri olacağını göstermektedir.

Yapısal Bataryalar: Tek İşlevli Malzemeden Çok İşlevli Malzemeye

"Şehir bir batarya olabilir mi?" sorusunu mümkün kılan en ilginç teknolojilerden biri yapısal batarya kompozitleridir. Geleneksel bataryalar bir cihaza sonradan eklenen ayrı parçalar olarak düşünülür. Örneğin bir elektrikli otomobilde batarya, aracın ağırlığının önemli bir bölümünü oluşturan bağımsız bir bileşendir. Yapısal bataryalarda ise amaç, enerji depolama işlevini doğrudan taşıyıcı malzemenin içine yerleştirmektir. Böylece aynı parça hem yük taşır hem de enerji depolar. Dünya Ekonomik Forumu'nun 2025 yılı için öne çıkardığı gelişen teknolojiler arasında yapısal batarya kompozitlerini ilk sırada göstermesi, bu alanın gelecekte altyapı, ulaşım ve ürün tasarımını etkileme potansiyelini ortaya koymaktadır ***(World Economic Forum, 2025).***

Bu yaklaşımın en güçlü tarafı, malzemelere yeni bir anlam yüklemesidir. Bugün bir araba kaportası çoğunlukla koruma ve aerodinamik için vardır; bir bina cephesi yalıtım, estetik ve dış etkenlerden korunma işlevi görür; bir köprü elemanı yük taşır. Oysa yapısal batarya fikri, **"bir malzeme neden sadece tek işe yarasın?"** sorusunu sorar. Chalmers Teknoloji Üniversitesi'nde geliştirilen karbon fiber temelli yapısal batarya çalışmaları bu dönüşümün somut örneklerinden biridir. Üniversitenin 2024'te duyurduğu çalışmada, karbon fiber kompozitten üretilen bataryanın hem alüminyum kadar rijit olabildiği hem de enerji depolayabildiği belirtilmiştir. Araştırmacılar, araçlar, uçaklar, gemiler ve elektronik cihazlarda yük taşıyan parçaların aynı zamanda enerji depolaması hâlinde toplam ağırlığın ve enerji tüketiminin azalabileceğini ifade etmektedir ***(Chalmers University of Technology, 2024).***

Bu teknolojinin şehirle ilişkisi dolaylı ama önemlidir. Eğer araç gövdeleri, toplu taşıma sistemleri,

kent mobilyaları veya bina elemanları enerji depolayabilirse enerji depolama kentin belirli noktalarına sıkışmış bir altyapı olmaktan çıkar. Enerji, şehrin dokusuna yayılır. Bu durum sadece verimlilik değil, dayanıklılık açısından da değerlidir. Çünkü merkezi bir sistem arızalandığında yerel düzeyde depolanan enerji, kısa süreli de olsa temel işlevlerin sürdürülmesine katkı sağlayabilir.

Enerji Depolayan Beton Ve Binaların Yeni Rolü

Şehirlerin bataryaya dönüşmesi fikrinde bir diğer dikkat çekici alan enerji depolayabilen beton ve çimento temelli süperkapasitör araştırmalarıdır. Beton, modern şehirlerin en yaygın yapı malzemelerinden biridir. Bu nedenle betonun yalnızca taşıyıcı bir malzeme değil, aynı zamanda enerji depolama aracı olarak düşünülmesi kent ölçeğinde çarpıcı sonuçlar doğurabilir. **MIT** araştırmacıları 2023 yılında çimento, su ve karbon siyahı kullanarak enerji depolayabilen bir süperkapasitör sistemi geliştirdiklerini duyurmuştur. **MIT** News'te aktarılan çalışmada bu malzemenin, güneş ve rüzgâr gibi kesintili yenilenebilir enerji kaynaklarının depolanmasına katkı sağlayabileceği belirtilmektedir ***(MIT News, 2023).***

Bu yaklaşımın çarpıcı yanı, olağanüstü pahalı ya da nadir malzemelerden değil, insanlığın uzun zamandır kullandığı temel yapı malzemelerinden hareket etmesidir. Çimento ve karbon siyahı gibi yaygın malzemelerle enerji depolayabilen bir yapı elemanı üretilebilirse, gelecekte binaların temelleri, duvarları veya altyapı bileşenleri yalnızca statik taşıyıcılar olarak değil, enerji sisteminin parçaları olarak da değerlendirilebilir. Aynı araştırma hattında yayımlanan bilimsel çalışmalar, karbon-çimento süperkapasitörlerinin ölçeklenebilir enerji depolama için araştırıldığını göstermektedir ***(Chanut vd., 2023).***

Elbette burada dikkatli bir dil kullanmak gerekir. Bugün şehirlerin tamamının enerji depolayan betondan inşa edilmesi yakın vadede gerçekleşmiş bir uygulama değildir. Malzemenin enerji yoğunluğu, dayanıklılığı, maliyeti, güvenliği, üretim süreçleri ve yapı standartları gibi birçok mesele hâlâ araştırma konusudur. Ancak bu teknolojilerin değeri, bugünden tüm sorunları çözmelerinde değil, şehir tasarımına yeni bir soru kazandırmalarındadır: Bir bina yalnızca içinde yaşadığımız kapalı bir mekân mı olmalıdır, yoksa enerji sisteminin aktif bir parçasına mı dönüşmelidir?

Afetler, Kesintiler Ve Enerji Dayanıklılığı

Enerji depolayan şehir fikri özellikle afet yönetimi açısından önemlidir. Deprem, sel, fırtına, yangın veya siber saldırı gibi durumlarda ilk etkilenen sistemlerden biri elektrik altyapısıdır. Elektrik kesildiğinde yalnızca konutlar değil; hastaneler, su pompaları, baz istasyonları, trafik sinyalizasyonu, arama-kurtarma koordinasyonu ve geçici barınma alanları da etkilenir. Bu nedenle enerji dayanıklılığı, modern afet yönetiminin merkezî konularından biri hâline gelmektedir.

Gelecekte bir okul binasının afet sonrası geçici barınma merkezi olarak kullanılacağını düşünelim. Bu binanın çatısında güneş panelleri, bodrumunda geleneksel batarya sistemi ve yapı elemanlarında düşük ölçekli enerji depolama kapasitesi bulunursa, şebeke kesildiğinde tamamen pasif bir yapıya dönüşmek yerine sınırlı da olsa aydınlatma, haberleşme ve temel cihazlar için enerji sağlayabilir. Benzer şekilde bir hastane, yalnızca jeneratöre bağlı kalmak yerine dağıtık enerji depolama çözümleriyle desteklenebilir. Bir mahalle, enerji depolama kapasitesi yerel ölçekte dağıtılmışsa kriz anında "enerji adası" gibi davranabilir.

Bu senaryo, şehirlerin geleceğinde merkezi sistemlerin ortadan kalkacağı anlamına gelmez. Tam tersine, merkezi şebekelerin daha akıllı, daha esnek ve yerel çözümlerle desteklenmiş hâle

gelmesi gerektiğini gösterir. Uluslararası Enerji Ajansı, batarya depolama maliyetlerinin düşmesi ve kurulu kapasitenin artmasıyla birlikte, şebeke esnekliğinin ve pik talep yönetiminin güçlendiğini belirtmektedir ***(IEA, 2026b).*** Bu veriler, depolamanın artık sadece yedek çözüm değil, enerji sisteminin planlı bir bileşeni hâline geldiğini göstermektedir.

Türkiye İçin Olası Bır Tartışma Alanı

Türkiye gibi deprem riski yüksek, hızlı kentleşen ve enerji talebi artan ülkeler için bu konu yalnızca teknolojik merak alanı değildir. Kentleşme politikalarında binaların güvenliği genellikle taşıyıcı sistem, zemin ve yapı denetimi üzerinden tartışılır. Bu başlıklar elbette vazgeçilmezdir. Ancak geleceğin kent dayanıklılığı, yalnızca binanın yıkılmamasıyla sınırlı görülemez. Bir bina ayakta kalsa bile elektrik, su, haberleşme ve ulaşım sistemleri çökerse şehir işlevsiz kalabilir. Bu nedenle yeni kuşak kent planlaması, yapısal güvenlik ile enerji güvenliğini birlikte ele almak zorundadır.

Bu bağlamda **"şehir bir batarya olabilir mi?"** sorusu Türkiye için üç düzeyde tartışılabilir. Birincisi, yeni kamu binalarında ve kritik altyapılarda yenilenebilir enerji ve depolama çözümlerinin zorunlu planlama ilkesi hâline getirilmesidir. İkincisi, elektrikli araçların sadece ulaşım aracı değil, gerektiğinde enerji ağına destek verebilecek hareketli depolama birimleri olarak düşünülmesidir. Üçüncüsü ise üniversiteler, belediyeler ve teknoloji şirketleri arasında enerji depolayan malzemeler konusunda pilot çalışmalar geliştirilmesidir. Bu pilot çalışmalar hemen tüm şehri dönüştürmeyebilir; ancak okul, hastane, afet toplanma alanı veya belediye hizmet binası gibi örneklerle yeni bir planlama kültürünün başlangıcını oluşturabilir.

Sınırlılıklar Ve Etik Sorular

Her teknolojik vizyon gibi enerji depolayan şehir fikri de eleştirel biçimde değerlendirilmelidir. Öncelikle, enerji depolama kapasitesinin bina ve altyapıya yayılması güvenlik standartlarının yeniden düşünülmesini gerektirir. Yangın riski, bakım maliyetleri, geri dönüşüm, malzeme ömrü, deprem davranışı ve veri güvenliği gibi konular göz ardı edilemez. Ayrıca bu teknolojilerin sadece varlıklı bölgelerde uygulanması, kentler arasındaki eşitsizliği artırabilir. Enerji dayanıklılığı lüks bir hizmete dönüşürse, afet anlarında en kırılgan gruplar yine en büyük riski taşır.

Bu nedenle şehirlerin bataryaya dönüşmesi meselesi yalnızca mühendislerin ya da teknoloji şirketlerinin konusu olmamalıdır. Kent plancıları, kamu yöneticileri, mimarlar, sosyologlar, hukukçular ve vatandaşlar da bu tartışmanın parçası olmalıdır. Hangi yapıların enerji depolayacağı, bu enerjinin kime ait olacağı, kriz anında nasıl paylaşılacağı ve maliyetin kim tarafından karşılanacağı gibi sorular teknik olduğu kadar toplumsal sorulardır.

Sonuç

"Şehir bir batarya olabilir mi?" sorusu, ilk bakışta geleceğe dönük iddialı bir teknoloji hayali gibi görünebilir. Ancak bu soru, aslında şehirleri nasıl tasarladığımızı yeniden düşünmeye çağırır. Bugüne kadar şehirleri çoğunlukla enerji tüketen büyük organizmalar olarak gördük. Yakın gelecekte ise şehirleri enerji üreten, depolayan, paylaşan ve kriz anında kendi kendine yetebilen sistemler olarak tasarlamak mümkün olabilir.

Yapısal batarya kompozitleri, karbon-çimento süperkapasitörleri, akıllı şebekeler ve dağıtık

enerji depolama çözümleri henüz tümüyle olgunlaşmış ve yaygınlaşmış teknolojiler değildir. Fakat hepsi aynı yönü işaret etmektedir: Geleceğin şehirlerinde enerji, yalnızca santralden prize doğru akan tek yönlü bir kaynak olmayacaktır. Enerji, binaların içinde, yolların altında, araçların gövdesinde, mahallelerin yerel ağlarında ve afet merkezlerinin altyapısında çok daha esnek biçimde dolaşacaktır.

Bu nedenle geleceğin akıllı şehri yalnızca internete bağlı şehir değildir. Asıl akıllı şehir, karanlıkta kaldığında ne yapacağını bilen şehirdir. Bir şehrin gelişmişliği belki de yalnızca gökdelenlerinin yüksekliğiyle, yollarının genişliğiyle ya da dijital uygulamalarının sayısıyla değil; kriz anında ışığını ne kadar süre koruyabildiğiyle ölçülecektir. Eğer şehirler enerjiyi sadece tüketmeyi değil, saklamayı ve paylaşmayı da öğrenirse, kent yaşamı yalnızca daha teknolojik değil, aynı zamanda daha dayanıklı ve daha insani hâle gelebilir.

Kaynakça

Chalmers University of Technology. (2024). World's strongest battery paves way for light, energy-efficient vehicles. https://www.chalmers.se/en/current/news/ims-world-s-strongest-battery-paves-way-for-light-energy-efficient-vehicles/

Chanut, N., Stefaniuk, D., James, C., & diğerleri. (2023). Carbon-cement supercapacitors as a scalable bulk energy storage solution. Proceedings of the National Academy of Sciences. https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.2304318120

International Energy Agency. (2026a). Global Energy Review 2026: Technology - Battery storage. https://www.iea.org/reports/global-energy-review-2026/technology-battery-storage

International Energy Agency. (2026b). Electricity 2026: Flexibility. https://www.iea.org/reports/electricity-2026/flexibility

International Renewable Energy Agency. (2020). Rise of renewables in cities: Energy solutions for the urban future. https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2020/Oct/IRENA_Renewables_in_cities_2020.pdf

MIT News. (2023). MIT engineers create an energy-storing supercapacitor from ancient materials. https://news.mit.edu/2023/mit-engineers-create-supercapacitor-ancient-materials-0731

World Economic Forum. (2025). Top 10 Emerging Technologies of 2025: Structural battery composites. https://www.weforum.org/publications/top-10-emerging-technologies-of-2025/in-full/structural-battery-composites/

YAPAY ZEKÂ ÇAĞINDA KOOPERATİFÇİLİK: PLATFORM KOOPERATİFLERİ VE DİJİTAL EKONOMİDE YENİ BİR İŞLETME MODELİ

Emine DOĞRUKÖK*

Özet

Dijitalleşme, büyük veri ve yapay zekâ teknolojilerindeki gelişmeler ekonomik faaliyetlerin yürütülme biçimlerini köklü biçimde dönüştürmektedir. Özellikle platform ekonomisi olarak adlandırılan yeni ekonomik yapı; üretici, hizmet sağlayıcı ve tüketicileri dijital platformlar aracılığıyla bir araya getirerek yeni iş modellerinin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Ancak platform ekonomisinin gelişimi; veri tekelleşmesi, algoritmik yönetim, gelir dağılımındaki eşitsizlikler ve güvencesiz çalışma gibi çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu çalışmada dijital ekonominin mevcut yapısı ve platform kapitalizminin ortaya çıkardığı güncel işletmecilik sorunları incelenmekte, bu sorunlara alternatif bir yaklaşım olarak platform kooperatifçiliği modeli değerlendirilmektedir. Çalışma kapsamında platform kooperatifçiliğinin teorik temelleri, dünyadaki başarılı uygulama örnekleri ve Türkiye açısından sunduğu fırsatlar ele alınmaktadır. Sonuç olarak platform kooperatiflerinin; kooperatifçilik ilkelerini dijital çağa uyarlayarak daha demokratik, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir işletme modeli oluşturma potansiyeline sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kooperatifçilik, Platform Kooperatifleri, Yapay Zekâ, Dijital Ekonomi, Platform Ekonomisi, Algoritmik Yönetim

1. Giriş

1844 yılında İngiltere'nin Rochdale kentinde kurulan Rochdale Öncüleri Kooperatifi, modern kooperatifçilik hareketinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Sermayenin belirli kesimlerde yoğunlaşmasına karşı ortak mülkiyet, demokratik yönetim ve dayanışma ilkeleri üzerine kurulan bu model, zamanla dünyanın birçok ülkesinde ekonomik ve sosyal kalkınmanın önemli araçlarından biri haline gelmiştir.

Günümüzde dünya yeni bir dönüşüm süreci yaşamaktadır. Yapay zekâ, büyük veri, bulut bilişim ve dijital platformlar ekonomik faaliyetlerin temel belirleyicileri haline gelmiştir. Uber, Airbnb, Amazon, Upwork ve Deliveroo gibi platformlar milyonlarca kullanıcıyı aynı dijital ekosistemde buluşturarak yeni ekonomik ilişkiler üretmektedir. Bu dönüşüm, literatürde paylaşım ekonomisi **(sharing economy)** olarak da tanımlanan yeni ekonomik yapının gelişimini hızlandırmıştır ***(Sundararajan, 2016).*** Ancak bu platformların yarattığı ekonomik değerin önemli bir kısmının platform sahipleri tarafından kontrol edilmesi, çalışanların karar alma süreçlerinden dışlanması ve

* ***Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi***

kullanıcı verilerinin merkezileşmesi yeni tartışmaları beraberinde getirmektedir.

Bu çalışma, dijital ekonomide giderek güçlenen platform kapitalizmi karşısında platform kooperatiflerinin daha demokratik, adil ve sürdürülebilir bir alternatif oluşturup oluşturamayacağı sorusuna odaklanmaktadır. Bu kapsamda öncelikle platform ekonomisinin yapısı ve ortaya çıkardığı sorunlar incelenmekte, ardından platform kooperatifçiliği yaklaşımı ve gelecekteki potansiyeli değerlendirilmektedir.

2. Dijital Ekonomi ve Platform Ekonomisinin Yükselişi

Dijital ekonomi, ekonomik faaliyetlerin veri, ağ teknolojileri ve dijital altyapılar üzerinden yürütüldüğü ekonomik yapıyı ifade etmektedir. Özellikle internet kullanımının yaygınlaşması ve mobil teknolojilerin gelişmesiyle birlikte dijital ekonomi küresel ölçekte büyümüş ve yeni işletme modellerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Nick Srnicek'e göre platformlar, farklı kullanıcı gruplarını bir araya getiren ve bu gruplar arasındaki etkileşimlerden ekonomik değer üreten dijital altyapılardır ***(Srnicek, 2017).*** Platform ekonomisinin başarısı büyük ölçüde ağ etkilerine dayanmaktadır. Kullanıcı sayısı arttıkça platformun değeri de artmakta ve bu durum güçlü bir ölçek ekonomisi yaratmaktadır.

Platformların temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- **Ağ etkileri sayesinde hızlı büyüme,**
- **Veri temelli yönetim,**
- **Düşük işlem maliyetleri,**
- **Küresel ölçekte ölçeklenebilirlik,**
- **Yapay zekâ destekli karar mekanizmaları,**
- **Ekosistem içindeki kuralları belirleme gücü.**

Bu özellikler platformların kısa sürede küresel ölçekte etkili ekonomik aktörlere dönüşmesini sağlamıştır.

3. Platform Ekonomisinin Ortaya Çıkardığı Güncel Sorunlar

3.1 Veri Tekelleşmesi ve Gözetim Kapitalizmi

Shoshana Zuboff, günümüz dijital ekonomisini "gözetim kapitalizmi" kavramıyla açıklamaktadır ***(Zuboff, 2019).*** Bu yaklaşımda kullanıcıların çevrim içi davranışları ekonomik değere dönüştürülmekte ve büyük teknoloji şirketleri tarafından kontrol edilmektedir.

Kullanıcıların dijital faaliyetlerinden elde edilen veriler, yalnızca mevcut davranışları analiz etmek için değil, gelecekteki tercihleri öngörmek ve yönlendirmek amacıyla da kullanılmaktadır. Böylece veri, ekonomik gücün en önemli kaynaklarından biri haline gelmektedir.

3.2 Algoritmik Yönetim

Platform ekonomisinin belirgin özelliklerinden biri algoritmik yönetimdir. Çalışanların performans değerlendirmeleri, iş dağılımları, ücretlendirme sistemleri ve görünürlük düzeyleri çoğu zaman algoritmalar tarafından belirlenmektedir. Bu durum verimlilik sağlamakla birlikte şeffaflık ve hesap verebilirlik açısından önemli soru işaretleri doğurmaktadır ***(Srnicek, 2017; Scholz, 2016).***

3.3 Güvencesiz Çalışma

Gig economy olarak adlandırılan yeni çalışma modeli, esnek çalışma imkânı sunmasına rağmen çalışanların sosyal güvenlik, ücret istikrarı ve iş güvencesi açısından çeşitli risklerle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır ***(Sundararajan, 2016; Le Lay & Lemozy, 2023).***

3.4 Değerin Adil Paylaşımı Sorunu

Platformlarda üretilen ekonomik değerin önemli bir kısmı yatırımcılara ve platform sahiplerine aktarılırken, değeri üreten çalışanlar ve kullanıcılar bu değerden sınırlı ölçüde yararlanmaktadır***(Srnicek, 2017; Scholz, 2016).***

4. Platform Kooperatifçiliği: Dijital Çağın Kooperatif Modeli

Platform kooperatifçiliği, dijital ekonomide ortaya çıkan güç yoğunlaşmasına karşı geliştirilen alternatif bir örgütlenme modelidir. Geleneksel platform işletmelerinde mülkiyet ve karar alma yetkisi yatırımcılarda ve platform sahiplerinde toplanırken, platform kooperatiflerinde bu yetki kullanıcılar, çalışanlar ve üreticiler arasında paylaşılmaktadır. Böylece dijital platformların yarattığı ekonomik değerin daha adil dağıtılması ve karar süreçlerinin demokratikleştirilmesi amaçlanmaktadır ***(Scholz, 2016)***.

Farklı yazar ve kurumların platform kooperatifçiliğine yaklaşımları şöyledir:

1. Trebor Scholz: Yapısal Değişim ve "Umut Dikdörtgeni"

Kavramın öncüsü Scholz, platform kooperatifçiliğini sadece teknik bir çözüm değil, aynı zamanda kültürel ve siyasi bir **"zihniyet"** olarak tanımlar. Scholz'a göre bu model üç temel sütun üzerine inşa edilmiştir:

Teknolojik Kalbin Kopyalanması: Uber, Airbnb veya UpWork gibi platformların teknolojik altyapısını kullanmak ancak bu teknolojiyi farklı bir mülkiyet modeli ve demokratik değerlerle çalıştırmak.

Dayanışma: Dağınık ve bazen anonim olan dijital işgücü arasında dayanışmayı yeniden tesis ederek, platformların sendikalar, şehirler veya çeşitli kooperatif biçimleri tarafından işletilmesini sağlamak.

Değerin Yeniden Tanımlanması: Yenilik ve verimliliği sadece kâr maksimizasyonu değil, toplumsal fayda üzerinden yeniden kurgulamak. Scholz, bu hareketi dijital ekonomideki sömürüye karşı bir **"umut dikdörtgeni"** olarak nitelendirir ***(Scholz, 2016).***

2. John Johnston Birchall: İnsan Odaklı İşletmeler

Birchall, kooperatifleri genel olarak "insan odaklı işletmeler" (People-Centred Businesses) olarak tanımlar (Birchall, 2010). Ona göre bu yapılar, yatırımcı odaklı işletmelerden keskin bir şekilde ayrılır; çünkü mülkiyet ve kontrol, işletmenin faaliyetlerinden doğrudan yararlananlar *(son*

kullanıcılar, müşteriler veya çalışanlar) üzerindedir. Birchall, kooperatiflerin temel özelliğinin **"üye kontrolü"** olduğunu vurgular.

3. Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA): Demokratik Kontrol ve Değerler

ICA'nın platform kooperatifçiliği için temel teşkil eden tanımı; ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçları karşılamak için gönüllü olarak birleşen kişilerin oluşturduğu, **"birlikte sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen"** özerk bir topluluktur. Bu yaklaşım; gönüllü üyelik, demokratik üye kontrolü ve üyelerin ekonomik katılımı gibi temel ilkelere dayanır ***(International Cooperative Alliance [ICA], 2024).***

4. Michel Bauwens ve Vasilis Kostakis: Açık Kooperatifçilik (Open Cooperativism)

Bauwens ve Kostakis, Scholz'un modelini bir adım ileriye taşıyarak **"açık kooperatifçilik"** kavramını önerirler. Onlara göre platform kooperatifleri, sadece kendi üyelerine fayda sağlayan kapalı yapılar olarak kalmamalı; **"CopyFair"** gibi lisanslar aracılığıyla hem maddi hem de manevi **"dijital ortaklıklar"** *(digital commons)* üretmelidir. Bu model, yerel üretimi küresel bilgi paylaşımıyla birleştirmeyi hedefler ***(Bauwens & Kostakis, 2014; Papadimitropoulos, 2021).***

5. Marisol Sandoval: Girişimci Aktivizm

Sandoval, platform kooperatifçiliğini **"girişimci aktivizm"** olarak tanımlayarak eleştirel bir perspektif sunar. Ona göre bu model, sosyal değişimi işletme aracılığıyla gerçekleştirmeyi dener; ancak bu durum siyaset ve piyasa, aktivizm ve girişimcilik arasında sürekli bir gerilim yaratır. Sandoval, kooperatiflerin piyasada hayatta kalmaya çalışırken neoliberal **"girişimci mantığı"** tarafından yutulma riskine dikkat çekmektedir ***(Sandoval, 2020).***

6. Stéphane Le Lay ve Fabien Lemozy: Yaşayan İş (Living Work)

Le Lay ve Lemozy, modele işçi sağlığı ve psikodinamiği açısından yaklaşır. Platform kooperatifçiliğini, algoritmaların **"ölü işine"** karşı insanın **"yaşayan işini"** ve özerkliğini savunma aracı olarak tanımlarlar. Onlara göre bu model, işçilerin iş süreçleri üzerinde kolektif olarak karar vermesini sağlayarak, işin yarattığı acıyı *(suffering)* beceri ve sağlığa dönüştürme potansiyeline sahiptir ***(Le Lay & Lemozy, 2023).***

7. Stefano Tortorici: İkili Doğa ve Yapısal Zorluklar

Tortorici, platform kooperatiflerinin ikili doğasına vurgu yapar: Bu yapılar aynı anda hem bir ekonomik varlık hem de sosyo-politik bir projedir. Tortorici'ye göre en büyük tanım ve uygulama zorluğu, radikal politik kimliği korurken piyasadaki finansman ve ölçeklenme sorunlarını *(sermaye muamması)* aşmaktır ***(Tortorici, 2025).***

Özetle, platform kooperatifçiliği bu kaynaklara göre; mülkiyetin demokratikleşmesi, dijital işçi haklarının korunması ve teknolojinin bir kamu yararı olarak yeniden kazanılması çabası olarak anlatılmaktadır.

5. Dünyadan Başarılı Platform Kooperatifi Örnekleri

Bu örnekler, platform kooperatifçiliğinin yalnızca teorik bir öneri olmadığını, farklı sektörlerde ekonomik sürdürülebilirlik sağlayabilen uygulanabilir bir model olduğunu göstermektedir ***(Scholz, 2023)***

Stocksy United (Kanada)

Fotoğrafçıların ortak sahibi olduğu dijital stok fotoğraf platformudur. Satış gelirlerinin önemli

bölümü doğrudan içerik üreticilerine aktarılmakta ve yıl sonunda kâr paylaşımı yapılmaktadır.

Fairmondo (Almanya)

Amazon benzeri bir çevrim içi pazar yeri olarak faaliyet göstermekte olup kullanıcı mülkiyetine dayalı yapısıyla etik ticaret anlayışını desteklemektedir.

Resonate (Almanya)

Müzisyenlerin ve dinleyicilerin ortak sahibi olduğu bir müzik platformudur. “Dinledikçe sahip ol” modeliyle sanatçıların gelirlerini artırmayı amaçlamaktadır.

Up&Go (ABD)

Temizlik hizmeti sunan çalışanların ortak sahibi olduğu dijital platformdur. Platform gelirlerinin daha büyük kısmının çalışanlara aktarılmasını sağlamaktadır.

Union Taxi (ABD)

Taksi sürücülerinin sahip olduğu ve yönettiği kooperatif modelidir. Platform ekonomisine karşı çalışan merkezli alternatif bir yaklaşım sunmaktadır.

Bu örnekler platform kooperatifçiliğinin yalnızca teorik bir yaklaşım olmadığını, farklı sektörlerde uygulanabilir bir model olduğunu göstermektedir.

6.Yapay Zekâ ve Platform Kooperatiflerinin Geleceği

Yapay zekâ teknolojileri platform ekonomisinin en önemli bileşenlerinden biri haline gelmiştir. Talep tahmini, fiyatlandırma, kullanıcı eşleştirme sistemleri ve müşteri deneyimi yönetimi gibi alanlarda yapay zekâ yaygın biçimde kullanılmaktadır.

Platform kooperatifleri açısından temel soru, bu algoritmaların ve verilerin kimin kontrolünde olacağıdır.

Web 3.0 teknolojileri, blokzincir uygulamaları ve Merkeziyetsiz Otonom Organizasyonlar (DAO) platform kooperatifleri açısından yeni fırsatlar sunmaktadır. Bu teknolojiler sayesinde:

- **Oylama süreçleri daha şeffaf hale getirilebilir,**
- **Veri yönetimi ortak mülkiyet temelinde gerçekleştirilebilir,**
- **Karar alma süreçleri demokratikleştirilebilir,**
- **Üyeler algoritmaların kullanım esasları üzerinde söz sahibi olabilir.**

Bu gelişmeler, kooperatifçilik ilkelerinin dijital dünyada daha etkin biçimde uygulanmasına katkı sağlayabilir.

7. Türkiye Açısından Değerlendirme

Türkiye, kooperatifçilik alanında önemli bir tarihsel birikime sahiptir. Tarım satış kooperatifleri, tarım kredi kooperatifleri, esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatifleri, konut yapı kooperatifleri ve kadın girişimi üretim ve işletme kooperatifleri ülke genelinde yaygın bir örgütlenme ağı oluşturmaktadır. Üretici birlikleri de kırsal kalkınma ve yerel ekonomik faaliyetlerin

desteklenmesinde önemli rol üstlenmektedir.

Bununla birlikte dijital ekonomi alanında faaliyet gösteren platform kooperatiflerinin sayısı oldukça sınırlıdır.

7.1 Dijital Pazar Yeri Kooperatifleri

Türkiye'de özellikle kadın kooperatifleri, tarımsal kalkınma kooperatifleri ve yerel üretici birlikleri için dijital pazar yeri kooperatifleri önemli bir fırsat sunmaktadır.

Bu modelde platformun sahibi yatırımcılar değil, platformu kullanan üreticiler ve kooperatifler olacaktır. Böylece:

- **Komisyon maliyetleri azaltılabilir,**
- **Veriler ortak mülkiyet altında korunabilir,**
- **Yapay zekâ destekli pazarlama araçlarına ortak erişim sağlanabilir,**
- **Ekonomik değer yerel topluluklarda kalabilir.**

7.2 Politika Önerileri

Platform kooperatifçiliğinin gelişebilmesi için:

- **Kooperatif mevzuatının dijital ekonomiye uyarlanması,**
- **Teknoloji ve yazılım destek programlarının oluşturulması,**
- **Üniversite-kooperatif iş birliklerinin geliştirilmesi,**
- **Yapay zekâ ve veri yönetimi eğitimlerinin yaygınlaştırılması,**
- **Yerel yönetimlerin dijital platform girişimlerini desteklemesi**

önem taşımaktadır.

8. Sonuç

Kooperatifçilik hareketi tarih boyunca ekonomik dönüşümlerin ortaya çıkardığı eşitsizliklere karşı alternatif modeller geliştirmiştir. Sanayi Devrimi döneminde sermaye yoğunlaşmasına karşı ortaya çıkan kooperatifler, günümüzde veri ve algoritma yoğunlaşmasının şekillendirdiği dijital ekonomide de yeni bir rol üstlenebilir.

Platform ekonomisinin yarattığı veri tekelleşmesi, algoritmik yönetim ve güvencesiz çalışma gibi sorunlar karşısında platform kooperatifleri daha demokratik ve kapsayıcı bir işletme modeli sunmaktadır. Ortak mülkiyet, demokratik yönetim ve adil değer paylaşımı ilkeleri dijital çağın ihtiyaçlarına uyarlanarak yeni bir ekonomik yaklaşım geliştirmektedir.

Sonuç olarak platform kooperatifçiliği yalnızca alternatif bir işletme modeli değil, aynı zamanda dijital ekonominin demokratikleşmesine yönelik stratejik bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Geleceğin kooperatifleri yalnızca üretim araçlarının değil, verinin, algoritmaların ve dijital platformların da ortak sahibi olan yapılar olarak ortaya çıkabilir.

Kaynakça

Bauwens, M., & Kostakis, V. (2014). From the communism of capital to capital for the commons: Towards an open co-operativism. TripleC: Communication, Capitalism & Critique, 12(1), 356–361.

Birchall, J. (2010). People-centred businesses: Co-operatives, mutuals and the idea of membership. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230294325

International Cooperative Alliance [ICA]. (2024). Cooperative identity, values and principles. https://www.ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity

Le Lay, S., & Lemozy, F. (2023). Does platform cooperativism represent a future for work? The case of a French cooperative of bike couriers. Organization, 30(5), 830–850. https://doi.org/10.1177/13505084211050512

Papadimitropoulos, E. (2021). Platform capitalism, platform cooperativism, and the commons. Rethinking Marxism, 33(2), 246–262. https://doi.org/10.1080/08935696.2021.1893321

Sandoval, M. (2020). Entrepreneurial activism? Platform cooperativism between subversion and co-optation. Critical Sociology, 46(6), 801–817. https://doi.org/10.1177/0896920519875416

Scholz, T. (2016). Platform cooperativism: Challenging the corporate sharing economy. Rosa Luxemburg Stiftung.

Scholz, T. (2023). Own this!: How platform cooperatives can beat the tech giants. Verso Books.

Srnicek, N. (2017). Platform capitalism. Polity Press.

Sundararajan, A. (2016). The sharing economy: The end of employment and the rise of crowd-based capitalism. MIT Press.

Tortorici, S. (2025). The challenges of platform cooperativism and the path ahead. In J. N. Warren, L. Biggiero, J. Hübner, & K. Ogunyemi (Eds.), The Routledge handbook of cooperative economics and management (pp. 382–399). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781003295280-28

Zuboff, S. (2019). The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power. PublicAffairs.

ANTİK ÇAĞ'DAN GÜNÜMÜZE ZEYTİN AĞACI

Ayşe BÜYÜKTÜRK*

Zeytin ağacı, Eski Ahit'e göre zenginlik ve bereketin simgesi olarak değerlendirilmiştir. Tüm kutsal metinlerde zeytin ağacı; kutsallık, zenginlik, adalet, sağlık, onur, zafer, refah, bilgelik, akıl, arınma ve yeniden doğuş gibi insanoğlunun din ve ahlak açısından değerli gördüğü birçok erdemin ifadesi olmuştur. Dört büyük kutsal kitapta geçen zeytinle ilgili olarak, Eski Ahit'te Hazret-i Nuh ve büyük sel hikayesinden söz edilmektedir. Bu hikayede, Yaratıcı insanın yeryüzündeki kötülüklerine karşı bir tehdit olarak sel göndermeye karar verirken, Hazret-i Nuh'a gemisine bütün canlıları alması gerektiği söylenmiştir. Tufanın sona erdiğinde suyun çekilip çekilmediğini kontrol etmek için güvercin gönderilir ve güvercin zeytin yaprağı ile geri döner. Bu olaydan sonra, zeytin yaprağı taşıyan güvercin umut ve barışın sembolü haline gelirken, tufana direnen zeytin ağacı da ölümsüzlüğün simgesi olmuştur.

Zeytin ağacının bu itibarı, mitolojik hikayelerde de yer bulmaktadır. Savaşçılar tarafından korunan zeytin ağacı, M. Ö. 480'deki Pers saldırısında Akropolis ile birlikte yok edilmesine rağmen, ardından yıkıntılar arasında tekrar filizlenmiş ve Yunanistan'ın her tarafına yayılmıştır. Efsaneye göre, tüm zeytin ağaçları bu ilk ağaçtan türemiştir ki bu ağaç Athena'nın yaratmış olduğu kabul edilmiştir. Hakimler Kitabı'nda geçen bir masalda, ağaçların kendi aralarında bir kralları seçmek

* ***Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi***

için ilk olarak zeytin ağacına başvurduklarından bahsedilmektedir. Ancak zeytin ağacı, sahip olduğu kutsal yağı bırakarak ayrılmayı reddeder. Atina'nın kuruluşunda, Poseidon ile Athena arasındaki yarışmada Athena mızrağını yere vurmasıyla zeytin ağacını yaratmıştır. Bu sembolik hikaye, savaşın simgesi olan ata karşı barışın simgesi zeytin ağacının üstünlüğünü dile getirerek, insanlar arasında barışın savaşın en doğru yoldan daha değerli olduğunu vurgulamaktadır.

Zeytin ağacı, Eski Mısır'da da kutsal sayılmıştır. Firavun III. Ramses, Güneş Tanrısı Ra'ya aydınlatmanın sembolü olarak zeytin dalları sunmuştur. Mısır'da, kandilleri aydınlatmak için özel zeytinlikler kurulmuştur. Firavun Tutankamon'un, zeytin dallarından yapılmış bir adalet tacı taktığına ve evlilik tanrıçası İsis'in Mısırlılara zeytin yetiştirmeyi öğrettiğine dair inançlar vardır. Eski Anadolu uygarlıklarından biri olan Hititler'in de zeytin yetiştirdiği bilinmekte olup, arkeolojik buluntular ve eski belgeler zeytinyağı üretiminin olduğunu göstermektedir. Bir Hitit belgesinde, zeytin Tanrıça ile Hatti halkı arasındaki ilişkileri kuvvetlendiren bir metafor olarak geçmektedir ve zeytinin özü olan yağ gibi, tanrıçanın da insanları kalbinde barındırması temenni edilmiştir.

Zeytin ağacı *(Olea europaea L.),* özellikle Akdeniz havzasında, insanlık tarihinin ve kültürünün en eski sembollerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Arkeolojik veriler ve tarihi bulgular, zeytinin ilk olarak Anadolu ve çevresinde oluştuğunu ve sonrasında Akdeniz havzası aracılığıyla tüm dünyaya yayıldığını göstermektedir.

Zeytingiller **(Oleaceae)** ailesine mensup olan bu ağacın, kuraklık koşullarına dayanıklı yapısı ve uzun ömrü ile tanınan en belirgin bitkilerden biri olduğu bilinir. Antik dönemlerden bugüne zeytin ve zeytinyağı, yalnızca bir gıda kaynağı değil, ayrıca sosyoekonomik, dinsel ve kültürel bir miras olarak önemli bir yer tutmaktadır.

Literatürde, zeytinin Yunanistan ve Ege adalarının çok öncesinde Anadolu'da yetiştirildiği ve buradan deniz yolu ile tüm dünyaya yayıldığı geniş kabul gören bir görüştür. Zeytinin tarihi serüvenine baktığımızda ise Anadolu'nun, bu bitkinin kültüre alınmasında önemli bir rol oynadığı açıkça görülmektedir.

Zeytin ağacı hakkında bilinen en eski veriler, Ege Denizi'ndeki Santorini Adası'nda bulunan 39 bin yıllık yaprak fosillerine dayanmaktadır.

Arkeolojik veriler, zeytinin kökeninin Güney Ön Asya ve Doğu Akdeniz bölgesi olduğunu göstermektedir. Hitit yazıtları ve kazı çalışmaları, Anadolu'daki zeytin ve zeytinyağının ekonomik ve dini açıdan ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Kilikya'daki arkeolojik kalıntılar, bu bölgenin antik dönemlerden bu yana Akdeniz zeytinciliğinin önemli merkezlerinden biri olduğunu kanıtlamaktadır.

Mersin Yumuktepe gibi yerlerde bulunan en eski zeyin ağaçlarına dair kalıntılar, bölgenin zeytinle olan derin bağını yansıtmaktadır. Zeytinyağı, sadece ticari bir ürün değil, aynı zamanda dini ritüellerde ve kutsal törenlerde vazgeçilmez bir unsur olarak görülmüştür.

Zeytincilik, Batı Anadolu'da tarımsal üretimin temelini oluşturmuş ve bu ürün Akdeniz deniz ticareti ile Avrupa ve Orta Doğu'ya ihraç edilmiştir. Roma dönemindeki tarım tekniklerindeki ilerlemelerle birlikte zeytinyağı üretiminde standartlaşma sağlanmış ve tesisleşme artmıştır.

Günümüzde küresel çevre sorunları ve doğal felaketler, güvenlik anlayışına yeni bir boyut ekleyerek sürdürülebilirliğin önemini artırmıştır.

Birleşmiş Milletler'in belirlediği 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı ile Avrupa Birliği'nin Yeşil Mutabakatı gibi politikalar, tarımsal kaynakların korunmasını zorunlu hale getirmektedir. Zeytinin ekosistem ve kültürel sürdürülebilirlik açısından sağladığı başlıca katkılar şunlardır:

* **Erozyon Önleme:** Kurak ve eğimli arazilerde güçlü kök sistemi sayesinde toprağı korur, çölleşmeyi ve erozyonu önler.

* **Gastronomi ve Kültür Turizmi:** Antik zeytin üretim alanlarını korumak ve bunları turizme kazandırmak, bölgeye ekonomik bir hareketlilik sunmakta ve kırsal turizmi teşvik etmektedir.

* **Tüketim Davranışları ve Sağlık:** Akdeniz diyeti içerisinde yer bulan zeytinyağı, yüksek biyolojik değeri ile fonksiyonel gıda pazarında önem taşımaktadır. Zeytin, oleik asit, oleuropein ve güçlü antioksidan bileşikleri ile kalp hastalıklarını önlemeye yardımcı olmaktadır. Türkiye, zeytinyağı üretiminde önde gelen ülkelerden biri olmasına karşın, kişi başına tüketim miktarı diğer Akdeniz ülkelerine göre düşüktür. Bu sebeple zeytinyağı kültürünün yaygınlaştırılması ve yerli tüketimin artırılması sürdürülebilir tarım politikaları için önem arz etmektedir.

Sonuç olarak; yüzyıllar boyunca barışı, bereketi, refahı ve ölümsüzlüğü simgeleyen zeytin ve zeytinyağı, besin değeri kazanmasından önce pek çok medeniyette dini törenler, arınma ve kutsama gibi çeşitli alanlarda kullanılmıştır. Anavatanı Hatay ve Güneydoğu Anadolu olan zeytin, Ege ve Yunanistan'dan önce Anadolu'da bulunduğu ve deniz ticareti ile yayıldığı bilinmektedir. Yapılan arkeolojik çalışmalar, Kilikya bölgesinde binlerce yıldır zeytin ve zeytinyağı üretildiğini kanıtlamıştır. Zeytin ve zeytinyağı üretimi, tarih boyunca Anadolu'dan dünya geneline yayılan bir kültürel mirastır. Antik dönemlerden bugüne kadar insanların hayatında büyük bir yer edinen bu bitki, hem kültürel hem de çevresel sürdürülebilirlik açısından korunması gereken stratejik bir değer taşımaktadır. Türkiye'de zeytin ağaçlarının korunması ve bu kültürel mirasın geleceğe aktarılması son derece önemlidir.

Türkiye, zeytin ve zeytinyağı üretiminde dünya sıralamasında önemli bir konumda olmasına rağmen, sahip olduğu tarihi zenginliklerin sadece küçük bir kısmı gün yüzüne çıkartılabilmiştir. Bu nedenle, zeytin ve zeytinyağı üretim alanındaki kazı ve araştırmaların desteklenmesi, antik üretim tesislerinin restore edilerek arkeoloji ve gastronomi turizmine kazandırılması büyük bir önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Aşkın, E. (2008). Antik Çağda Korykos'taki Zeytinyağı ve Şarap Üretimi, Mersin.
- Başoğlu, M.İ. (2009). Antik Çağda Kilikya Bölgesinde Zeytinyağı Üretimi, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Dikmen Dirioz, E. ve Alkan, A.K.B. (2023). Zeytin Ağacı: Uluslararası Çevresel Sürdürülebilirlik Kapsamında Önemi, Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 7(2).
- Eskiyörük, D. (2016). Antik Çağda Zeytin ve Zeytinyağı: Kilikya Bölgesi Örneği, Journal of Tourism and Gastronomy Studies.
- Kuşadası Ticaret Odası (KUTO). Türkiye'de Zeytin ve Zeytinyağı Bilgi Notu.
- Mumkaya, G. (2012). Antik Çağda Batı Anadolu'da Zeytin ve Zeytincilik, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Ünsal, A. (2006/2011). Ölmez Ağacın Peşinde: Türkiye'de Zeytin ve Zeytinyağı, İstanbul.
- Komili Unilever T.A.Ş. (2000). Zeytinyağının Tarihsel Gelişimi, Gıda Mühendisliği Dergisi.

SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞI

Furkan Hakan UYANIK*

Sosyal medya, yaşamı daha kolay hale getiren, kişi için eğlenceli bir araç olabilir. Bireyler, zamanlarının büyük çoğunluğunda sosyal medyada kendilerini daha iyi ifade ederler. Her sosyal medya kullanıcısının sosyal medya bağımlısı olduğunu söylemek doğru olmayacaktır.

Günümüzün en büyük sorunlarından biri olan sosyal medya bağımlılığı, insanların sosyal medya platformlarını kontrolsüz ve aşırı derecede kullanması sonucunda, gündelik hayatı olumsuz yönde etkilemesine sebebiyet veren durumdur. Sosyal medya bağımlısı bir insanın sosyal ilişkileri, eğitim ve iş hayatlarında aksaklıklara, fiziksel ve psikolojik problemlerin yaşamasına sebep olabilir. Instagram'da özellikle beğeni, takip, yorum ve paylaşım gibi etkileşimlerin, insanda dopamin hormonunun salgılanmasıyla ödül mekanizmasını harekete geçirmesi, sosyal medya bağımlılığının temelini oluşturan faktörlerden birisi olarak karşımıza çıkar. İlaveten, insan sosyal medya uygulaması kullanırken, sürekli çevrimiçi *(online)* olma zorunda kalmasını hissetmesi, kişiyi yalnızlığa sürükleyebileceği gibi sosyal yaşamını olumsuz yönde etkileyecektir.

Sosyal medya bağımlısı bir insanda görülebilecek birtakım belirtileri aşağıdaki gibi maddeler halinde sıralamamız mümkün olacaktır.

- **Sosyal medyayı bir türlü bırakamamak.**
- **Sosyal medyayı kullanan bireyin olumlu veya olumsuz yorumlardan fazlasıyla etkilenmesi.**
- **Bireyin günlük yaşamında yaşadığı her şeyi sosyal medyada paylaşmayı istemesi.**
- **Bireyin sosyal medya kullanmadığı zamanlarda kendisini huzursuz, sinirli ve endişeli hissetmesi.**
- **Bireyin sosyal medya kullandığı esnada zamanın nasıl geçtiğini anlamaması.**
- **Bireyin sosyal medya uygulamalarını kullandığını diğer kişilerden gizlemesi.**
- **Gün içerisinde bireyin sosyal medya uygulamalarına girerek sosyal medyayı sürekli olarak kontrol etmesi.**
- **Bireyin sosyal medyayı kullandığı zamanlarda kendisini daha iyi ve daha mutlu hissetmesi.**

* ***Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yüksek Lisan Öğrencisi***

Sosyal medyanın birey üzerindeki faydalarını aşağıdaki gibi maddeler halinde sıralamamız mümkün olacaktır.

- **Sosyal medya, insanlara eğlence ve hobi gibi imkanları sağlamaktadır.**
- **Sosyal medya, insanlara kariyer ve iş fırsatlarını sağlamaktadır.**
- **Sosyal medya, gündelik yaşamdaki toplumsal olaylar hakkında farkındalık oluşturmayı sağlamaktadır.**
- **Sosyal medya, insanlara eğitim imkanı sağlamaktadır. Uzaktan eğitim ve birçok kaynaklardan insanların faydalanmasını sağlamaktadır.**
- **Sosyal medya, günlük yaşamımızda yaşanan olaylar hakkında bilgi almamızı sağlamaktadır. Güncel haberleri takip ederek ülkede ve dünyadaki gelişmelerden haberdar olmamıza imkan vermektedir.**
- **Sosyal medya, ailesi ve arkadaşlarıyla iletişim kurmakta zorlanan, uzak şehirlerde ikamet eden insanlara bu iletişim kolaylığını sağlamaktadır.**
- **Sosyal medya, insanlar arasındaki ilişkileri daha fazla güçlendirmesini sağlamaktadır.**

Sosyal medyanın birey üzerindeki zararlarını aşağıdaki gibi maddeler halinde sıralamamız mümkün olacaktır.

- **Sosyal medya, sosyal anksiyeteye sebebiyet verebilir.**
- **Sosyal medya kullanan bireylerin kişisel bilgileri çalınabilir.**
- **Sosyal medya, bireyin iş ve eğitim hayatında olumsuzluklara yol açabilir. Sosyal medyayı merkeze oturtan birey, iş ve okul hayatında başarısız olmasına sebep olabilir.**
- **Sosyal medya, insanlar arasındaki sosyal ilişkilerin zedelenmesine sebebiyet verebilir. Sosyal medya bağımlısı birey, aile ve arkadaş çevresiyle olan iletişimi olumsuz yönde etkilenebilir.**
- **Depresyon, kaygı, yalnızlık gibi sorunlara yol açabilir.**
- **Sosyal medya, bireyin uyku problemleri yaşamasına sebebiyet verebilir.**
- **Sosyal medyayı kullanan bireyin, başka insanların hayatları, ilişkileri, mutlulukları ve elde ettiği başarıları görmesiyle, yetersizlik duygusu ve kıskançlıklar meydana getirebilir. Bireyin kendini başka insanlarla kıyaslaması mutsuz olmasına neden olur.**
- **Sosyal medya, bel ve sırt ağrılarına sebep olmakta, göz hastalıklarına da yol**

açabilmektedir. Ayrıca bireyi sedanter yaşama teşvik ederek obezite, diyabet ve kalp rahatsızlıklarına sebebiyet verebilir.

Sosyal medya bağımlısı bir insan, uyku bozuklukları, anksiyete, depresyon gibi birtakım rahatsızlıklara sebebiyet verebilir. Bu durumun üstesinden gelinmesi için dijital detoks yapmak, farkındalık geliştirmek ve eğer gerekirse profesyonel destek almak önemlidir. Sosyal medyayı bağımlı bir şekilde kullanmamak, gerektiği şekilde dozunda kullanmak, insanın bu tür sorunların yaşamasının önüne geçebilir.

Sosyal medya bağımlılığının önlenmesi için aşağıdaki yolların izlenmesi gerekmektedir.

1. **Sosyal medya bağımlısı birey, telefonundan veya tabletinden sosyal medya uygulamalarını silmelidir.**
2. **Sosyal medya bağımlısı birey, telefonunda veya tabletinde geçirdiği ekran süresini kontrol etmeli ve sosyal medya uygulamasını belirli kısıtlamalar dahilinde kullanmalıdır.**
3. **Sosyal medya bağımlısı birey, kendisine başka hobiler edinmelidir. Sosyal medyayı kullanmadığı durumlarda kendisini mutsuz ve depresif hissetmemesi için kendine uğraşılar edinmelidir.**
4. **Sosyal medya bağımlısı bireyin sosyal medyadan uzak durabilmesi için profesyonel bir destek alabilir. Sosyal medya bağımlısı bireyin, sosyal medyayı bırakması kendisi için çok zor olabilir. Profesyonel kişilerden destek alarak bu sorunun üstesinden gelinebilir.**
5. **Güne başlarken sosyal medya uygulamalarına bakılmamalı, gazete okumak, yürüyüş yapmak vb. aktivitelere yönelinmelidir.**
6. **Ayrıca sosyal medyadan gelen mesaj vb. bildirimleri sessize almak faydalı olabilir.**

Özetle, günümüzde sıklıkla kullanılan sosyal medya uygulamaları insanlar arasında iletişimi güçlendirdiği gibi güncel haberleri takip etmemiz gibi pek çok faydalı tarafları bulunmaktadır. Sosyal medya, doğru kullanıldığında, faydalı bir araç olarak karşımıza çıkmakta; fakat doğru kullanılmayıp aşırıya kaçıldığında ise bir çeşit bağımlılık halini almaktadır. Sosyal medya bağımlılığı, bireyi birçok olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Sosyal medya bağımlısı insanın, bu bağımlılıktan kurtulması için birtakım önlemler alması gerekmektedir.

Doğru kullanıldığında sosyal medya faydalı, fazlaya kaçıldığında sosyal medya zararlı olabilmektedir. Azı karar, çoğu zarar.

REKLAMLARDA TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ

Ziba AĞAZADE*

Reklamlar, içine doğduğumuz toplumun geleneksel rollerini ve değerlerini farklı kurgularla yeniden üretmeyi seçer ***(Dumanlı, 2011).*** Bu reklamlar sayesinde izleyiciler kendi hayatlarından bir şeyler bulur ve karşılaştıkları tanıdık roller ile hayat tarzları sunulan kurguyu kolayca benimsemelerini sağlar. Bireylerin tarihsel süreçte benimsediği toplumsal cinsiyet rolleri, önemli bir kitle iletişim unsuru olan reklamlar aracılığıyla yeniden üretilmekte ve güçlendirilmektedir ***(Ifezue, 2010).*** Reklamlarda kadın ve erkeğe yüklenen roller, toplumsal cinsiyet kalıplarının beslenmesinde oldukça etkilidir ***(Ünalan ve Şeşen, 2020).*** Bu bağlamda reklamın yalnızca ticari değil, aynı zamanda kültürel bir işlev üstlendiği söylenebilir.

Cinsiyet bireylerin doğuştan sahip oldukları genetik, biyolojik ve fiziksel özellikler olarak tanımlanmaktadır ***(Marshall, 1999).*** Toplumsal cinsiyet ise bu biyolojik temelin ötesine geçer. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklerin sosyal yapı içindeki rol ve sorumluluklarıyla biçimlenir. Bu yönüyle farklı toplumlara veya dönemlere göre değişkenlik gösterebilir ve çevresini de dönüştürme gücüne sahiptir ***(European Communities, 2006; WHO, 1998).*** Cinsiyet biyolojik bir kavram iken toplumsal cinsiyet psikolojik ve kültürel bir kavramdır ***(Oakley, 1985).*** Yani cinsiyet doğal bir oluşumdur, toplumsal cinsiyet ise toplum tarafından oluşturulmuştur. Bu cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki en temel farktır.

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlar ve erkekler arasında geleneksel olarak kabul edilen rolleri ifade eder ve toplumda kadınlar ve erkekler için uygun görülen kişilik özellikleri ve davranışları içerir ***(Dökmen, 2010).*** Bu farklılık hem davranışsal beklentileri hem de bireylerin kendilerini nasıl algıladığını ve toplumsal alanda nasıl konumlandığını da doğrudan etkiler. Toplum tarafından oluşturulan bu roller ve sorumluluklar kadın ve erkekler için farklılık göstermektedir. Kadınlara atfedilen davranışlar kadınsı (feminen) ve erkeklere atfedilen davranışlar ise erkeksi (maskülen) cinsiyet rolleri olarak tanımlanmaktadır ***(Rice, 1996).***

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkek için geleneksel ve eşitlikçi olmak üzere iki kategoriye ayrılabilir. Geleneksel rolleri benimseyen toplumların erkeğe yüklediği cinsiyet rolleri ile "erkek" genellikle eve ekonomik destek sağlayan, ev halkının barınma ve beslenme ihtiyaçlarını karşılamakla sorumluyken, kadına yüklenen cinsiyet rolleri ile **"kadın"** evin iç düzeninden sorumlu ve hane halkının duygusal ihtiyaçlarını karşılamakla aktif rol üstlenir ***(Cebeci, 2021).*** Eşitlikçi rolleri benimseyen toplumlarda ise, hem kadınlar hem de erkekler aile içinde, meslek hayatında, evlilikte, sosyal ve eğitim alanlarında sorumlulukları eşit bir şekilde paylaşırlar ***(Dökmen, 2010).***

* ***Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yüksek Lisan Öğrencisi***

Hangi rol anlayışının benimseneceği büyük ölçüde toplumun sosyoekonomik yapısına, kültürel değerlerine ve tarihsel birikimine bağlıdır.

Bu rollerin reklam dünyasına yansıması da dikkat çekmektedir. Bazı markalar ev işlerinde erkek figürünü ya da iş hayatında kadın figürünü öne çıkararak izleyicilere geleneksel kalıpları aynen sunmaktadır. Türkiye'de ve dünyada yayınlanan gıda, temizlik ve kişisel bakım ürünleri reklamlarının büyük çoğunluğunda kadın figürü ev içinde konumlandırılır. Deterjan reklamlarında mutfakta sunulan kadın, bebek ürünlerinde çocuğuna bakan anne ve kozmetik sektöründeki kusursuz beden imajı bu kategorinin en yaygın kalıplarını oluşturur ***(Büstan,2015).*** Kadının mutluluğu neredeyse istisnasız biçimde ev içi başarıya ya da estetik standartlara bağlanır.

Otomotiv, teknoloji, finans ve spor reklamlarında ise erkek figürü egemendir. Erkek karar veren, yöneten ve hızlanan kişidir. Arabanın direksiyonu, şirketin köşe ofisi, bilgisayar ekranı reklamlarda erkeğin mekanları olarak sunulur. Örneğin Türkiye'deki pek çok banka ve sigorta reklamında, **"aileyi koruyan"** ve **"geleceği güvence altına alan"** figür neredeyse her zaman erkektir. Bu durum erkeği sadece ekonomik bir güç olarak tanımlarken, onun duygusal veya bakım veren yönünü tamamen görünmez kılar. Kırılganlık, duygusallık ya da ev içi sorumluluk erkeklikle neredeyse hiç bir araya getirilmez. Bu durum, erkeğe yalnızca güçlü ve yetkin görünmek kalıbını dayatır.

Buna paralel olarak, bazı otomobil reklamlarında hem kadın hem erkek karakterlere birlikte yer verilerek kadın figürünün arabalar konusunda bilgisiz olduğu imajı çizilmektedir. Örneğin, Volkswagen'in Türkiye'de çekilen bir reklamı, kadınlara yönelik cinsiyetçi kalıpları açıkça barındırmaktadır. Satış görevlisi bir çifte arabanın özelliklerini anlatırken, teknik detaylardan etkilenen erkek durumu över. Kadın şaşkınlıkla, **"Bravo, nasıl yapmışlar ya! Tam istediğim tonda maviyi bulmuşlar!"** der. Burada, kadının arabaların teknik donanımından hiç anlamadığı mesajı verilir. Kadın, otomobilin mekanik özellikleriyle ilgilenmeyen, sadece rengine ve dış görünüşüne odaklanan bir figür olarak sunulmaktadır. Basit bir reklam klişesinden ibaret olmayan bu sahne, kadının teknik bilgiden uzak ve sadece dış görünüşe odaklanan yüzeysel bir tüketici olduğu algısını izleyicinin zihnine sessizce işler.

Bu reklamların yanı sıra, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik algının değişmesiyle birlikte reklam içerikleri de dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşüm saç bakım markası olan Elidor reklamında görülmektedir. Reklam, kadınların maruz kaldığı toplumsal baskıyı ve denetimi **"göz", "konuşan ağız"** ve **"El Alem Ne Der?"** simgeleriyle anlatır. İlk sahnelerde erkek kardeşinden çekinen ve babasından onay bekleyen bir genç kadın, dışlanmamak adına dövmesini ve pembe saçlarını gizleyen bir başkası, kuaförde tek tipleştirilen kadınlar ve **"Kızdan pilot olmaz"** denilerek engellenen bir kadın pilot üzerinden ataerkil gözetim ve mesleki ayrımcılık gözler önüne serilir.

Bir genç kadının **"El Alem"** afişlerini yırtmasıyla reklamın yönü değişir ve kadınlar baskıyı temsil eden simgeleri söküp atar. Elidor, kadınların giyimlerine, bedenlerine ve kariyerlerine müdahale eden bu geleneksel yapıyı eleştirirken, kendisini kadınların özgürleşme mücadelesini ve cesaretini destekleyen bir marka olarak konumlandırır ***(Üğümü-Aktaş, 2018).***

Bosch beyaz eşya reklamı, aydınlık bir mutfakta yemek yapan ve gerçek hayatta da baba-oğul olan iki karakterin tatlı rekabetiyle başlar. İkilinin evin annesine doğum günü sürprizi hazırladığı, oğulun **"Annem çok şanslı kadın baba"** sözü ve pastaya yapılan yakın çekimle anlaşılır. Reklam boyunca anne figürü ekranda hiç görünmez. Mutfakta erkeklerin aktif olarak gösterilmesi ve beyaz eşya reklamlarındaki tipik kadın imajına yer verilmemesi, bu içeriğin geleneksel toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına başvurmadığını göstermektedir ***(Başfırıncı ve diğerleri, 2018).***

Filli Boya'nın **"Kadın Ustalar"** projesi için hazırlanan reklam, çamaşır asan 31 yaşındaki Trabzonlu Hatice Hanım'ın hikayesiyle başlar. Küçüklüğünden beri futbol oynadığını, yazları fındık ve patates

topladığını anlatan Hatice Hanım reklam boyunca pazarda alışveriş yaparken, ev temizlerken ve son sahnelerde bir boya ustası olarak çalışırken ekrana gelir. Kadın ve erkek arasında meslek ayrımı dahil hiçbir ayrımın olmaması gerektiği mesajını veren bu reklam, toplumda kanıksanmış toplumsal cinsiyet kalıplarını yıkmayı amaçlamaktadır ***(Başfırıncı ve diğerleri, 2018).***

Reklamlar, toplumsal cinsiyet rollerini sadece yansıtmakla kalmayıp onları inşa eder ve pekiştirir. Deterjan reklamlarındaki kadın figürü, otomobil reklamlarındaki erkek imajı veya Volkswagen örneğindeki "renk" esprisi sıradan birer senaryo tercihi olmanın ötesindedir. Her biri, toplumun cinsiyet rollerini görsel bir dile döken ve izleyicinin zihnine işleyen bir kurgunun parçasıdır. Son yıllarda bazı markalar bu kalıpları sorgulasa da bu dönüşüm henüz yüzeysel kalmaktadır. Gerçek değişim reklam ajanslarında çeşitlilik isteyen bir sektörle, eleştirel bakan izleyicilerle ve sahnede kimin olduğunu sorgulayan bir toplumla mümkündür. Sahnede kimin göründüğü sorusu aslında toplumun kendi aynasıdır ve bu soruyu sormaktan vazgeçmedikçe cevaplar da değişmeye devam edecektir.

Kaynakça

Başfırıncı, Ç., Ergül, B., ve Özgüden, B. (2018). İzleyici gözünden toplumsal cinsiyete meydan okuyan reklamlar. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, (20), 199–216. https://doi.org/10.18092/ulikidince.356369

Büstan, Ö. (2015). Toplumsal cinsiyet bağlamında televizyon reklamlarında geleneksel kadın tiplemesi: Deterjan reklamlarında kadının temsili. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 10(1), 167–184.

Cebeci, E. N. (2021). Beliren yetişkinlerin romantik ilişkilerinde problem çözme becerilerinin toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Dumanlı, D. (2011). Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Kadın İmgesinin Kullanımı; Bir İçerik Analizi. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 1(2), 132-149.

Dökmen, Z. Y. (2010). Toplumsal cinsiyet, sosyal psikolojik açıklamalar. Remzi Kitapevi European Communities (2006). A Roadmap For Equality Between Women And Men 2006- 2010,

Belgium.

Ifezue, A. N. (2010). What makes an effective advertising for a man or a woman? Journal of Communication, 1(1), 13-18. https://doi.org/10.1080/0976691X.2010.11884765

Marshall, G. (1999). Sosyoloji sözlüğü (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev.; 1. bs.). Bilim ve Sanat Yayınları.

Oakley, A. (1985). Sex, Gender, and Society, Gower Publishing Company Limited.

Rice, F. P. (1996). Intimate relationships, marriages, and families (3rd ed.). Mayfield Publishing.

Üğümü Aktaş, P. (2018). Toplumsal cinsiyete dair değişimlerin reklamlara yansıması: Kadınlara yönelik reklamlara göstergebilimsel bir bakış. Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(3).

Ünalan, D., ve Şeşen, E. (2020). Anneler Günü ve Babalar Günü Reklamlarında Toplumsal Cinsiyet İnşası. Electronic Turkish Studies, 15(2) 1451-1481.

World Health Organisation (WHO), (1998). Gender and Health, Technical Paper. Genova.

"91 YILDAN SEÇMELER,,

ENFLASYON NEDİR?

Kooperatif Postası
Karınca,
Şubat 1951, sayı: 170, s. 16-17.

Yazan: Gilbert BLOCH
Çeviren: Harun PASTANOĞLU

"Enflâsyon" artık beylik bir tabir olmuştur. Hakikatte neyi ifade ediyor? Onu araştıran yok. Filhakika, bugün bir gazete veya dergiyi açıp ta "enflâsyon" kelimesiyle karşılaşmak adeta, imkânsız gibi bir şey olmuştur.

Fiyatla, yüksekliği ile enflâsyonu ayni görenler hayli çoktur. Bu düşünce aslında yanlış da değildir, fakat bu, enflâsyonun kaynağını değil, belki neticesini izah olur.

Her çeşit enflâsyonun membaı, muayyen bir iktisat içinde sarf edilmeğe ayrılan meblâğın hacmi ile elde mevcut (disponibl) malların - hizmetler dâhil hacmi arasında husule gelen bir muvazenesizliğe dayanır. Onun için, böyle bir vaziyetten ortaya çıkan fiyatlar yüksekliği, malların hacminin bu malları elde etmek için ayrılan para hacmine intibakının bir denemesi gibi görünür. Muvazenesizliğin kaynağı muhakkak fazla bir masraf şişkinliği yahut pazara arz edilen malların hacminde bir darlık Filhakika, mühim olan, unsurlardan her birinin mutlak değişmeleri değil, fakat nispi değişmelidir. Bu para hacminin piyasaya arz edilen malların artışından daha süratli bir tempo ile teneffüs etmesi bir enflâsyonu doğurabileceği gibi, müstehlikler emrindeki mal ve hizmetler kaynağının masrafları hacminin azalmasından daha kuvvetli bir tenezzül kaydetmesi de enflâsyonu tahrikten geri durmaz.

Bununla beraber, masraflar hacmi ile disponibl mal ve hizmetler hacmi arasındaki muvazenenin bozulmasının bir enflâsyon sebebi olduğu faraziyesi kabul edildi mi, bu iki unsur arasındaki münasebetleri bir muadelenin iki tarafı arasında mevcut münasebetlere benzetmemekte yerinde olur. Çünkü insan müdahalesiyle bir kat daha giriftleşen iktisadi

realiteler sert cidarlı basit bir formüle icra edilemezler.

Milli pazardaki disponibl malların miktarı milli istihsal (bu kelimeyi en geniş manasında alırsak) demek değildir. Filhakika, disponibl malların hacmini bulabilmek için, istihsalden ihracatı çıkarmak, ithalâtı ilâve etmek lâzımdır. Bundan başka, hatta tesiri çok defa büyük olan teşekkül veya tasfiye halindeki stoklar da göz önünde tutulmalıdır. Diğer taraftan, pazarda emre hazır malların heyeti umumiyesinden söz edilince, böyle bir mal kütlesinin unsurlarının çeşitli olması sebebiyle hepsine ayni ehemmiyeti vermenin imkânsız olduğunu unutmak haksızlık olur. Hatta yekûn kıymet, yani arz edilen bütün malların satış fiyatlarının toplamı değişmeyecek şekilde muhtelif sahalarda kaydedilen tahavvüller birbirlerini doğrudan doğruya telafi etmiş olsalar dahi, vaziyetin hiçbir değişiklik göstermediği iddia edilemez. Meselâ, istihlâk maddeleri arzında görülen bir tenezzül bu azalma başka mal veya hizmetler istihsalinin artması sebebiyle telâfi edilse bile, enflâsyon sebebidir.

Kullandığımız “masraflar yekûnu” tabirine gelince, bu yekûn, amme hizmetlerinin, yatırımların (investissements) v.s’nin sebep olduğu masraflar kadar, fertlerin ve toplulukların (devlet dâhil) istihlâkini - muhtelif şekillerde tatmin için taahhüt edilen meblâğları da ihtiva eder.

Enflâsyondan bahsedilince tedavüldeki banknot miktarının önemi vardır. Çünkü bu miktar muayyen bir anda yapılacak masrafların kıymetini tayin eder. Lakin, burada kriter çok dardır, zira disponibl para kaynaklarının hepsine müdahale edilemez. Enflâsyon bahsinde, para tedavülü olmadan sadece bankalardaki hesaplar arasındaki münakaleleri, kısa vadeli veya istenildiği vakit banknota tahvili kabil bir seri para çeşitlerini de nazarı itibara almak gerektir; bankalardaki hesaplar, tasarruf sandıklarındaki mevcutlar, posta çeki hesapları, bazı sınıf mevduatlar, bütün bunlar istenildiği anda piyasaya sürülebilir. Diğer taraftan, bir memleketin dalgalı borçlarına tekabül eden senetler - meselâ, Fransız hazine bonoları – ekseriya vadelerinden evvel iskonto edilirler. Bu takdirde, her evvel ödeme talebi hükümetleri tedavüle derhal yeni iştira kuvvetleri çıkarmaya zorlar. Tedavüle çıkarılan yeni arttırmaz ve eline geçen parayı yığarsa, maddi bir enflâsyon tehdidi olmadan tedavüldeki para miktarı artmış olur. Hülâsa, başlangıçta izaha çalıştığımız basit münasebet son derece karışık bir realiteyi gizlemektedir: enflâsyonun harekete geçmesi, bir veya iki şartı yerine getirilir getirilmez çalışması muhakkak olan bir mekanizmanın kumandasına bağlı değildir.

Enflâsyonu karakterize eden fiyatlar yüksekliği, ilk önce, ortadan kalkan bir muvazenenin yeniden teessüsüne mütemayil bir aksülamel olarak görünür. Mamafih, tecrübe ile sabit olmuştur ki, bu fiyatlar yüksekliği istikrarın tekrar kurulmasına müncel olmaktan çok, aksine, bir seri vahim sonuçları harekete getirecek buhranın seyrini ağırlaştırmakta ve hızlandırmaktadır.

Fiyat tereffülerinin tehdit ettiği hakiki ücretlerini kurtarmak için işçiler itibarı ücretlerinin artırılmasını isterler. Lâkin bu dilekler yerine getirilirken tedavüle yeni iştira kuvvetleri sürülür ki, bunun karşısında çok kere hacmi ayni kalan mallar bulunur. İşte bu noktada ücretlerinin arttırılmasından mütevellit istihsal maliyetlerinin artmasının tesiriyle tesirleri birleşen yeni bir fiyat yüksekliği amili vardır. Kârların azalmasının (ki bu kârlar fiyatların yüksekliği ve ücretlerin onları takip etmediği zaman artmıştı. Fiyatların yeni seviyede istikrarın’ sağlayacağı şüphesiz iddia edilebilir. Pratik bakımdan, kazanılmış bir durumun avantajlarından vazgeçmeyi kabul etmek biraz güçtür.

Fiyatların ve ücretlerin yarışı muvazenesizliği uzatmağa mütemayilse, bu yarış tek başına

durumun vahametini izah edemez. Çünkü bugüne kadar yapıldığı gibi, enflâsyonun ortaya çıkışında çok büyük bir yeri olan ruhi amiller bir tarafa bırakılarak sadece iktisadi unsurlar nazarı itibara alınamaz. Bir para vahidinin kıymeti, temsil ettiği farz edilen altın miligramlarının miktarı veyahut yabancı memleket dövizleriyle olan kanuni paritesi değil, fakat temin ettiği malların miktarıdır.

O halde, fiyatların yükselmesi paranın değerinde bir tenezzül demektir. Fiyatlar yüksekliği zamanında herkes yarının fiyatlarından daha az yüksek olan, hiç değilse öyle farz edilir - bugünün fiyatlarından istifade için satın almalarını çoğaltır. Fiyat yüksekliği yeni fiyat tereffülerini davet eder. Paranın iştira kuvveti de böylece gitgide düşer. Normal zamanlarda, paraya olan itimat kaybolur. İşte "paradan kaçış" budur. Gayrimenkullere yahut yabancı dövizlere itibar artar. Artık "hakiki değerler"i mallar temsil eder, o kadar ki, geçici olmadıkları için spekülâtif stoklar halinde mahzenlere inerler. Pazara arz edilen malların miktarında görülen azalma enflâsyonu tahrik eden bir munzam sebeptir.

Paranın prospektif değeri, yani gelecekte paraya atfedilen kıymeti azalırken fiyatların tereffüü, sabit gelirli her türlü yatırım sermayelerini kaçırır, bütçe tahminlerini altüst eder, bütçe açıklarının ortaya çıkmasına veya bu açıkların büyümesine sebep olan fiyatlar yüksekliğinden, her vakit en ehemmiyetli müstehlik olan Devlet de müteessir olur. Normal zamanlarda Devlet hesaplarında görülen bir açık muhakkak bir enflâsyon amili değildir. Giderlerle gelirler arasındaki farkı kapatmak için hükümetler istikraza başvururlar, yani piyasadan para talebinde bulunurlar. Bu parayı, muhtelif amme hizmetlerinin icap ettirdiği masrafları yaparken tedavüle çıkarırlar. Bu halde, banknotların sayısında bir artma değil, fakat bir banknot devridaimi vardır.

Enflâsyon devrinde vaziyet bambaşkadır. Kimse parasını Devlete ödünç vermek istemez. Çünkü muayyen bir müddet sonunda iade edeceğini düşünerek Devlete itimat edip bugün vereceği yüz lirayı yarın yüz lira olarak değil, belki yetmiş lira olarak alacaktır, başka bir deyimle yarının parası bugünün parasından daha az değerli olacaktır. Vergiler nominal gelirlerle mütenasip olarak artsa dahi hasılatları Devlet kasalarına epeyce bir gecikme ile gireceğinden durmadan büyüyen bir bütçe açığını kapatmak maksadıyla tasarrufa başvurmak imkansızlaşınca taahhütlerini yerine getirmek için Devlet kendini, doğrudan doğruya tesirleriyle enflâsyon unsurunu teşkil eden yeni Seri banknotlar çıkarmak zorunda hisseder. Devlet bütçesi açıkları için hükümetlerin Merkez Bankalarına müracaatları öteden beri hiç de iyi karşılanmamıştır.

Enflâsyonla mücadele ifası çetin bir vazifedir. Zaruri olan şiddetli tedbirlerin (iştira kuvvetinin tahkimi, çok istihsal v.s.) alınması için tehlike başlangıçta açıkça görünmez. Tehlikenin arttığı bir safhada mesul makamlar yalnız rakamla ifadesi kabil iktisadi amiller karşısında değil, fakat ekseriya insiyaki ve akla aykırı (irrationnel) temayüllerinde karşısında bulundukları için ruhi unsurların işe karışması vazifeyi daha da güçleştirir. Şayet idare edenlerin gayretleri "itimadı yeniden tesis" edemezse - yani enflâsyonun ruhi amillerini ortadan kaldırmağa muvaffak olmazsa – buhranın sair cephelerine karşı girişilecek her hareket önceden muvaffakiyetsizlikle neticelenir. Hâlbuki insanlar bugün enflâsyona karşı müthiş surette hassastırlar.

İki dünya harbi arasındaki devrede birbiri arkasına gelen müteaddit para ameliyeleri, bir çok memleketin harp senelerinden miras aldıkları mali durumlarının vahameti, enflâsyon buhranlarının pek çok misali bir devletin hayatının düzenini teşkil eden iktisadi ve mali mekanizmanın bozulmasına karşı insanların evvelce daha süratle ve daha kuvvetle harekete geçtiklerini göstermiştir. Evet, enflâsyonla mücadele güç bir iştir. Fakat bedbaht o memlekettir ki, bu güçlüklerle mücadeleyi ihmal etmiştir.

“İyi bir siyaset” ile “iyi bir maliye” arasındaki münasebetlerin tek taraflı olmaktan uzak olduğunu herkes bilir..

Hindistan’da:

PAMUK VE PAMUK SANAYİNİN TARİHİ

Kooperatif Postası
Karınca,
Şubat 1951, sayı: 170, s. 18-19.

Hazırlayan: Orhan YEŞİLBÜK

Pamuk ve Pamuk Sanayisinin Tarihi

Pomuk (cotton) kelimesinin aslı ve hâlihazır manada ilk kullanılış tarihi biraz meşküktür. İlk zamanlar yalnız iyi bir dokuma manasına alınmış ve kelime, keteni de ihtiva edecek kadar geniş manada tutulmuştur.

Kelimenin iştikakını ve ayni fikri ifade eden muhtelif dillerdeki değişik kelimeleri araştıran İngiliz pamuk mütehassıslarından Watt:

İngilizce pamuk manasına gelen (cotton) kelimesinin, aslında İspanyol keteni manasına Yunanca (karpasos) ve Lâtince (carbasus) kelimeleriyle ilgili olduğunu ifade etmiştir. İngilizce pamuk manasına gelen (cotton) kelimesi Arapça (kutun) kelimesinden gelmiştir.

En eski tarihi kayıtlar, insanın kumaş dokumasında muhtelif elyaf kullandığını göstermektedir. İlk zamanlarda kullanılan esas elyaf Garbi Asya’da ve Cenubi Avrupa’da Yün, Şimal Avrupa’da Keten, Çin’de İpek, Hindistan’da Pamuktu. Bu suretle muhtelif mıntıkalar sakinleri, ihtiyaçlarına hizmet edecek kumaş için elyaf kullanma yolunu öğrenmişlerdir.

Pamuk İlk Defa Ne Zaman Kullanılmıştır:

Pamuk elyafının kumaş olarak ne zaman dokunduğu bilinmemektedir. Gulati ve Turner “Pamuğun tarihi hakkında notlar” adlı esererinde, Şimali Garbi Hindistan’da İndus vadisinde Mohenjo-daro’da yapılan yeni hafriyatta bazı pamuk dokuma ve ip döküntülerinin topraktan çıkarıldığını beyan etmişlerdir. Arkeolojik araştırmalar pamuğun tarihinin takriben Milâttan evvel 3000 senesine kadar uzandığını göstermektedir.

Keza Arizona’da prehistorik (Pueblo) harabelerinde pamuk imalâthaneleri bulunmuştur. Mc Gregor, “Arizona’nın Prehistorik Pamuk İmalâthaneleri” adlı eserinde, Prehistorik mahallerdeki materyalle üç nevi iplik büküldüğünü ve bunların dokuma ipliği, dikiş ipliği ve ip olduğunu kaydetmektedir.

Edebiyatta pamuğa ait ilk vesika, halen bilindiğine göre, Hintçe “Rig-Veda” kasidesinde bulunmuştur. Bu kaside, Hıristiyanlıktan 15 asır evvel yazılmış olup “Dokuma Tezgâhındaki İplikler” ibaresi o zaman pamuğun dokumacılıkta kullanıldığını göstermektedir.

Mukaddes kitaplardaki eski Hindu kanunları Milâttan evvel 800 yılda pamuğun kullanıldığını kaydetmektedir.

Pamuk nebat ve elyafının bu tarihten daha evvelki nesillerce de bilindiği istinaç edilebilir. Kanunlarda Brahman'ın kurban ipinin pamuktan olması tasrih edilmiştir.

Heredot (Milâttan evve1 484-425) demiştir ki, "Hindistan'da yabani olarak yetişen ve meyveleri, güzellik ve iyilik bakımından koyun yününü geçen bir yün hâsıl eden ağaçlar vardır. Hintliler kumaşların' bu ağaç yüzünden yaparlar".

Theophrastus, (372-287) Hindistan'daki pamuk kültürü hakkında ufak bir ışık vererek diyor ki:

"Hintlilerin giyecek yaptıkları bu nebatların yaprakları karadutunkine benzer, fakat nebat heyeti umumiyesiyle yabani gülü andırır. Keza yapraklar uzaktan asmaya benzer şekilde dizilmiştir".

Milâttan önce takriben 327 yılında Cenubi Şarki Asya sahilleri boyunca bir ordu sevk eden Büyük İskender"in Amiral Nearchus;

"Hindistan'da yün demetleri taşıyan ağaçlar olduğunu, yerlilerin bundan giyecek yaptıklarını, bu giyeceklerin dize kadar inen bir gömlek, omuzlar etrafına atılan bir çarşaf ve başlarına sardıkları bil- sarıktan ibaret olduğunu, bu maddeden yapılmış çamaşırların güzel ve beyaz olduğunu, ifade etmiştir.

Birçok eski müellifler tarafından pamuk için ileri sürülen iddialardan, eski zamanlarda pamuk yetiştirip onu giyecek imalinde kullananların yalnız Hindular olmadığı, fakat 3000 sene için Hindistan'ın Pamuk sanayinin merkezi olduğu anlaşılmaktadır.

Hintliler tarafından iptidai çıkrıklar ve basit tezgâhlarla yapılmış bazı giyecekler 19'uncu asra kadar dokuma ve zarafet bakımından ayni seviyede kalmamışlardır.

13'üncü asırda Asya'da seyahat eden Venedikli Marko Polo Hindistan'da Madras'ın Coromandel sahillerinin dünyanın en iyi ve en güzel pamuğunu hâsıl ettiğini zikretmiştir.

Hind Dokuma Vasıtaları:

Eski Hindular tarafından pamuğu tohumundan ayırma, bükme ve dokumada kullanılan âletler pek iptidai tipteydi. Tohumdan ayırma makinesi "Churka" adı verilen küçük bir merdaneden ibaretti, Tohumu ihtiva eden pamuk bir taraftan merciane arasına sokulur. Bu suretle pamuk kısmı merdaneler tarafından yakalanarak aradan geçer. Tohum ise aradan geçemediğinden pamuktan ayrılmış olurdu.

Tohumundan ayrılmış pamuk bükülmeden evvel döğülürdü. Bu ameliye de pamuktaki topak ve düğümler gevşetilir, keza çerçöp gibi yabancı maddeler dışarı atılırdı.

Scberer, "Cotton As World Power" adlı eserinde, rık veya iplik bükme tekerleği kullanan kadınlar tarafından iplik olarak bükülürdü. İpiliğin kalitesi, bükücünün parmaklarının maharetine bağlıydı.

Pamuk Hakkındaki Efsaneler

Orta zamanlarda uzak memleketlere ait malumatın çoğu bu memleketleri ziyaret etmiş seyyahlar ve kâşiflerden elde edilirdi. Bu ilk seyyahlar kendilerini dinleyenler üzerinde fazla alâka çekici bir tesir hâsıl ederler ve ifadelerinin ilmi kıymetine pek dikkat edilmezdi. Bu sebepten pamuk hakkında Nebata benzeyen Kuzu "Zoophyte" gibi birçok tuhaf ve efsanevi hikâyeler söylenmiştir.

Scherer, “Cotton As A World Power” adlı eserinde, Seythia’nın nebata benzeyen kuzusunun tavsifini aşağıdaki şekilde iktibas ediyor:

“O kuzuya benzer bir şekildeydi, göbeğinden büyüyen bir kök ile kabak gibi toprağa merbuttu. Bu kökün uzunluğuna göre bağlı olduğu çevre dâhilinde yetişebildiği bütün otları yiyordu. Bu mahlûku araştırmaya gitmiş olan avcılar iyi nişan alınmış ok veya mızrakla toprağa merbut kökü kesinceye kadar onu yakalayıp götürmeye muvaffak olamamışlardır. Kök kesildiği zaman hayvan derakap toprağa yıkılıp ölmüştür. Kemikleri istikbali evvelden öğrenmek isteyenlerin ağızlarına bazı âdet ve büyülerle yerleştirilirdi. Bu gibi kimseler derhal kehanete ererler gaipten haber verme hassasına malik olurlardı.

Pamuk elyafı iyi bir yüne benzediğinden bu maddeyi bir nebatın husule getirdiğini görmemiş olanlar pek tabii olarak onun bir hayvan mahsulü olması icap edeceğini düşünürler. Bu sebepten fazla hayal mahsulü olan hikâyelerine inananları bulmak seyyahlar için kolay olmuştur.

Son Zamanlardaki Pamuk Sanayi:

İzah edildiği üzere, Hindistan çok eski zamanlardan beri pamuk sanayisinde ön safhayı tutmuş ve ihtimal ki, 3000 sene için dünyanın başlıca pamuk memleketi olmuştur. Yerliler bu nebatı fazla miktarda yetiştirmişler ve kendi ihtiyaçlarını kâfi derecede karşıladıktan başka pamuğu yabancı ülkelere götüren tüccarlara satmışlardır. İptidai âletleriyle 19’uncu asrın son yarısına kadar diğer hiç bir memleketin boy ölçüşemeyeceği güzellikte pamuklu dokumalar yapmağa muktedir olmuşlardır.

Her ne kadar pamuk uzun devirlerden beri Hindistan’da yetiştirilmiş ise de, pamuk elyafının kalite ve varyetlerinin ıslahı pek yavaş olmuştur. Halen 4000 metrekaredeki mahsul 50 kilo ham pamuktan daha azdır. Ve elyaf uzunluğu bir buçuk santimetreden az geniştir. Yaprak ve çerçöp dolayısıyla kalitesi pek düşüktür.

Hindistan’ın pamuk bölgesi dâhilinde bulunan sahası, Handy’ye göre, 874.880.00 acre’dır. (Bir acre, 4046 metrekare). Yahut Amerika Birleşik Devletleri’nin pamuk sahasının takriben iki mislidir. Bu sahanın çoğu pek mümbit araziyi ihtiva eder. Fakat iklim Amerika pamuk mıntıkasında hüküm süren kadar elverişli değildir. Sahanın bir kısmında pek az yağmur yağar. Hâlbuki diğer kısımlara çok fazla yağmur düşer (Bazı yerlerde senevî 1250 Cm. den fazla).

Deccan yahut Merkezi Hindistan memleketin büyük pamuk bölgesidir. Burası yüksek bir yayladır. Rutubeti iyi muhafaza eden çok mümbit toprağı vardır. İhraç pamuğunun çoğu bu mıntıkada yetiştirilir ve Bombay limanından ihraç edilir. Yukarıda açıklandığı üzere Hindistan’ın nispi pamuk mahsulü düşük kalitededir. Senelerce müddet el tezgâhları Hindistan’da elde edilen pamuğun çoğunu istihlâk etmiştir. 1854’de Bombay’da bir fabrika inşa edilmiş, ertesi sene bunu bir diğeri takip etmiştir. Böylelikle birkaç senede birçok fabrika kurulmuştur.

Hindistan’da 1861’de 12, 1919’da 263 fabrika vardı.1933 – 1934’de dâhili istihlak mahsulün takriben % 45’ini teşkil eden 1.839.000 balya idi. Hindistan’ın pamuk hâsılatının yarısından fazlası ihraç edilir. Bu ihracın çoğu harpten evvel Japonya tarafından alınırdı. Mahsulün takriben üçte biri de bükülmüş olarak Çin’e gider. Hindistan Amerika’dan az miktarda ham pamuk ve İngiltere’den fazla miktarda pamuklu giyecek ithal eder.

BİR ŞEHRİN İAŞESİ MESELESİNİN KOOPERATİF YOLU İLE HALLİ

Kooperatif Postası
Karınca,
Nisan 1951, sayı: 172, s. 20-21.

(Cooperation'dan) H. P.

Kooperatif fikrinin büyüklüğü, nüfusun çoğunluğu üzerinde icra edeceği tesir düşünülünce, bir asırdan beri var olan bu hareketin bugün iktisadın tamamını neden fethedemediği haklı olarak sorulmaktadır. Fakat buna mukabil, ilk kooperatifçilerin faaliyetlerini hiçbir ticari bilgiye dayandırmadan geliştirmeğe muvaffak oldukları, iktisaden çok kuvvetli rakiplerine karşı giriştikleri mücadelede yegâne silâhları heyecanları olan bu mütevazı insanların gösterdikleri başarı düşünülecek olursa insanın parmağı ağzında kalır.

Sermayesi bol, tecrübesi geniş, büyük ticari imkânlara malik kuvvetli teşebbüsler karşısında hemen hemen hiçten hareket eden kooperatifler hayret verici şekilde meseleye hâkim olmakta gecikmemişler ve satış tekniğinde ve rasyonalizasyon bahsinde dikkate değer neticelere ulaşmışlardır.

Bir nüfusun iaşesinin ortaya çıkardığı karışık meseleyi kooperatif - bünyesi icabı hususi teşebbüsün yaptığından tamamen başka bir şekilde halledecektir.

Kooperatif, bir taraftan ortaklarının bütün ihtiyaçlarına imkân nispetinde cevap verecek (sadece satışı kolay maddeleri teminle yetinmeyecek), öte taraftan, hiçbir sınıf, servet, siyasi veya dini düşünce farkı gözetmeksizin kapılarını prensip olarak herkese açık bulunduracaktır. Demek ki, kooperatif nüfusun bütün tabakalarının iaşesini organize edecektir.

Bir şehir nüfusunun iaşesi meselesi karışık bir iştir. Çünkü giderilecek ihtiyaçlar çok çeşitlidir; ekmek yahut sütün tevzii meselâ, ayakkabı satışından bambaşka bir dağıtma cihazı ister. Bununla beraber, her vakit varit olan bir soru mevcuttur: Bir malın müstahsilden müstehlike en az masrafla geçmesi için ne yapmalı ve bunun için en uygun şekil nedir?

Cenevre'deki İsviçre İstihlâk Kooperatif Şirketinin bu soruya verdiği cevap ilgi çekicidir. Bu geniş teşebbüs ifa ettiği hizmetlerinin çeşitliliği sayesinde, 30.000'den çok ortağının son derece çeşitli ihtiyaçlarını daima rasyonel kalan bir tarzda tatmin edebilmektedir.

Tamamen yenilenen ve büyütülen Varembl antrepolarını ziyaretle işe başlayalım. Burada, büyük ölçüde gıda maddeleri ve harcıâlem eşyanın tevziinin hareket noktasındayız. Bu dağıtımı idare eden mantığı anlayabilmemiz için, isterseniz, bir maddenin müstehlikin masasına varmak için geçeceği yolu takip edelim.

Bir Külah Şekerin Oluş Hikâyesi:

İşte gardan gelen tam bir vagon şeker. Bir traktörün çektiği alçak bir yük arabası

antreponun methaline giriyor. Şeker çuvalları boşaltılmış ve kuvvetli bir asansör yardımı ile ikinci kafa çıkarılmıştır.

Maddelerin böyle yüksek yerlerde yığın edilmesinin sebebi nedir acaba? Gayet basit. Zemin kat malın kabul ve sevk edilmesine tahsis edilirken birinci katın ambalaja ayrılmasını temin için ikinci katta çuvaldaki şeker, alt kattaki pamuk makinesine geçen bir nevi huniye boşaltılır.

Böylece mağazada satıcının yapacağı şey, makinenin paket haline soktuğu bir külâh temiz şekeri alıp, alıcıya uzatmaktan ibarettir. Ağzı açık, toz kapabilecek paket artık bahse konu olmadığı gibi, malı tartarak müşteriyi bekletmek suretiyle zaman kaybı da yoktur.

Bir mağazanın haftalık siparişini yapan bir ambar memuru bizim bu paket şekerimizi alır ve onu, diğer birçok maddelerle birlikte, 110 m. boyundaki bir kordelanın sevk salonuna indirdiği bir sandığa kor. Hemen bir kamyon gelir, antreponun önündeki sete yanaşır. Yükleme işi çok çabuk icra edilir. Biraz sonra bizim külah şekerimiz satıcı bayanların ellerindedir.

Mağazanın tanzim ve tertip işleri de özenilerek yapılmıştır. Mallar bir plâna, inceden inceye yapılmış müşahadelerin neticelerine göre dizilmiştir. Filhakika, satıcı en çok istenen malları daima elinin altında bulundurmalıdır. Zamanı kıymetli olduğundan çok gidip gelmelerden tasarruf etmelidir. Esasen alıcının da zamanı kıymetli değil mi?

Antrepoya dönelim. Bundan öncekine benzer bir seyahat daha yapabiliriz. Bu sefer, mesela geniş bir tanka boşaltılmış yağın ihtiyaçlara göre, saatte 650 şişeyi yıkayıp dolduran bir makine yardımıyla litrelere nasıl taksim edilip emre hazır hale geldiğini takip edebiliriz.

Şekerin makine yardımı ile paketlenmesinde müşahede ettiğimiz faydalar; zamandan kazanma, temizlik yanında, yığın makine ile litrelere bölünmesi müstehliklere tam ve doğru bir ölçünün teminatım verir.

Bütün olup bitenler basit ve sade görünür, çünkü dikkatimizi tek bir madde üzerinde toplamışızdır. Cenevre istihlak kooperatifinin ortaklarının emrine takriben 1400 çeşit madde sunduğunu bir düşününüz.

Mümkün olduğu kadar ilmi tek bir rasyonel çalışma organizasyonunun ambar malını alıcının kolundaki sepetin içine süratle kayabileceğini anlarsınız.

Maddelerin çeşidine göre muamele, ambara yerleştirme ve tevziin ahenginin değişeceği şüphesizdir. Şarap mahzene indirilir, meyveler ve sebzeler frigorofik mahallerde muhafaza edilir. Fakat malların mümkün olan en az el ameliyesine tabi tutulması prensibi her zaman tatbik edilir.

145 Mağaza

Kooperatif satışı rasyonel olarak organize etmekle, mali sene nihayetinde alınan fiyat farkını iade etmek suretiyle kârı ortadan kaldırmakla iktifa etmemelidir. Aile topluluklarının ihtiyaç gösterdiği kadar satış mağazaları açarak halka da hizmet etmelidir. Kooperatif müstehliklerini iştirak ettikleri bir topluluk olduğundan bu çok tabiidir.

Cenevre kooperatifinin kendine mahsus 65 umumi iaşe mağazası vardır, bu önemdeki bir şehir için bu rakam nispeten düşük sayılır. Fakat buna süt işleriyle meşgul 80 kadar mağazayı da ilave etmek lazımdır.

Böylece, Cenevre ve civarı halkının hizmetinde cem'an 145 satış noktası vardır. Bundan başka, teslim işleriyle meşgul şehrin dışında on kadar mağaza daha vardır. Bu kooperatifin tevzi meselesini hallettiğinin bir işaretidir.

Ekmek

Bundan bir müddet evvel okuyucularımıza bir kooperatif fırınında ekmeğin nasıl yapıldığını anlatmıştık. Binaenaleyh onu burada tekrar edecek değiliz. Senelerden beri elektrik fırınlar ve en modern tesisatla mücehhez bulunan Cenevre kooperatif fırınının Varembe depolarında tatbikini gördüğümüz kaideye riayet ettiğini hatırlatalım; rasyonel çalışma, asgari hadde indirilmiş el işi. Her gün sabahın saat altısından itibaren kooperatif kamyonları gidip gelir. Fırının yaptığı çeşitli hamur işlerinden ortakların faydalanması en uygun şartlarla halledilmiş bir meseledir.

Süt

Evvelce, Sütçüler Birliği'ninkine muvazi olarak kooperatifin kendine has bir süt tevzi servisi vardı. Biri istihlâk, öteki zirai istihsal olmak üzere iki kooperatif teşebbüs birbirlerine karşı doğrudan doğruya rekabet yapıyorlardı. 1933'de Süt İşleri kurulmasıyla bu meseleye kooperatif hareketini ilham eden yardımlaşma fikrine uyan bir hal yolu bulundu. Bu netice müstahsillerle müstehliklerin menfaatlerini en iyi bir şekilde uzlaştırdı. Süt ve sütten mamut maddelerin tevzii en rasyonel ve en demokratik bir tarzda halledildi. Cenevre burada, her tarafta takibe layık bir misal vermiştir.

Isıtma İşleri

Vagonlarla Vernier şantiyesine gelen antrasit nasıl boşalıyor ve makineler yardımıyla depo ediliyor? Kömür nasıl tartılıyor ve sevk için çuvallara dolduruluyor? Bir işçi ekibi koca ormanı elektrikle müteharrik bıçkılarla odun haline nasıl getiriyor? Bütün bunları iyice izah için bütün yazıyı bu mevzua hasretmemiz lazım gelir.

Varembe de olduğu gibi, burada da bütün işin sade ve mantıki bir plâna göre organize edildiğini ve birinci kalite malların müstehliklere mümkün olan en iyi şartlarla verildiğini görüyoruz.

Netice

Bugün kooperatifler faaliyet sahalarını hayli genişletmişler, muhtelif sahalara el etmişlerdir. Bu da müstehliklerin yararı ne olmuştur. Bütün bu faaliyet, ayni bir kooperatifin sinesinde demokratça toplanmış, müstehlik ailelerinin serbest çalışmaları sayesinde olmuştur. Fakat kooperatifin muvaffakiyetinin onu idare edenin meziyetlerine de bağlı olduğunu unutmamak lazımdır.

Halkın menfaatine, rasyonel ve faydalı bir tarzda tevzi işini organize ederken kooperatif ortaklarının maddi refahlarını göz önünde tutar. Nihayet kooperatifin eğitimci rolüne ve demokrasinin gelişimine olan hizmeti zikretmek gerektir. Bu küçük bir şey değildi

MESKEN DAVAMIZDA ESASLI BİR İHTİYAÇ: ORGANİZASYON ve KOOPERATİF

Kooperatif Postası
Karınca,
Mayıs 1951, sayı: 173, s. 3-4.

Yazan: Celal UZEL
(Yüksek Mühendis)

Bugün, bütün dünya memleketlerinde olduğu gibi, bizim de ana davalarımızın birini öteden beri şüphe yok ki, iskân ve imar konusu teşkil etmiş bulunmaktadır.

Memleketimizin bütün bölgelerinde, günden güne artan vatandaşın ucuz mesken ihtiyacını gidermek konusu bu bakımdan başlı başına bir sosyal ve milli bir dava olarak da alınarak meskensiz vatandaşı ucuz ve sıhhi bir mesken sahibi yapmak maksadıyla, başka memleketlerde olduğu gibi Belediyelere Devletin işbirliğini sağlamak gayesiyle 24/3/1950 tarihinde çıkarılan 5656 sayılı kanunla Belediye Meclislerinin lüzum ve ihtiyaç gördükleri takdirde Belediye meskenleri yaptırabilmeleri, bunları belde sakinlerine kiraya vermek veya satmak işlerini mecburi belediye hizmetleri arasına koyabilmeleri, bütçelerinde gerekli parayı ayırmak suretiyle döner sermaye ihtası, kurulmuş veya kurulacak yapı ortaklıklarına girmeye yetkili olmaları kabul edilmiş ve bu işleri yapabilmek için arttırma ve eksiltme kanunundan muaf tutulmuş, bu kanunla yapılacak evlerin tipleri, satış ve kira şartları ve temlik yapılacak kimselerin vasıfları ve sıralarının tesbiti için gerekli yönetmeliklerin yapılması işi Belediye Meclislerine bırakılmış, bu işlerin finansmanında muhtaç asker ailelerine yardım gelirlerinin artan kısmının dörtte üçünün mesken işinde kullanılması için Belediyelere imkân verilmiştir.

İstanbul Belediyesi bu kanuna göre kendi bütçe imkânlarıyla 4 milyon lira tahsis ederek bir mütadavil sermaye idaresi ihdas etmek ve uzun senelerde taksitle ödenmek suretiyle milli ananelere ve tasarruf ruhuna uygun olacağı kabul edilen münferit küçük bahçeli evlerden bin kadar yaptırmak amacı ile bir mesken meclisi teşkil etmiş ve bu maksat için bir rapor hazırlatmıştır. 5 ihtisas komisyonuna ayrılan bu meclisin verdiği raporda şehrin iskân davasında bugünkü ihtiyacın değil gelecekteki inkişafın göz önüne alınması kararlaştırılmış ve ev tipleriyle projeleri için bir müsabaka yönetmeliği hazırlatarak ilan edilmiş, 30/Mayıs/950'de yapılan müsabakaya 55 proje sahibi iştirak etmiş, teknik üniversite mimar fakültesi dekanı, şehircilik uzmanı, Belediye Fen Müşaviri, Güzel Sanatlar Akademisinden bir profesör, Yüksek Mühendisler ve Yüksek Mimarlar Birliğinden birer uzmandan teşekkül eden jüri tarafından tetkik edilen tiplerden iki odalı, üç odalı bir kat, üç odalı iki kat projelerin birinci ikinci ve üçüncüleri tespit edilmiştir.

Bu projeler teşhir edilmiş ve bazı değişiklikler yapılmış sonrada yalnız iki yüz evin en ucuz olarak yerli ve yabancı firmaların katılabileceği bir eksiltme, beheri 9500 lira muhammen bedelle ilân Bir taraftan da bu evlerin kiraya verme ve satma şekillerini gösterir tüzüklerin hazırlanmasına başlanarak bunların dar gelirli memur ve hizmetlilerle müesseselerde çalışanlara kura ile ve 15 - 20 senelik taksitlerle satılması ve taksitlerini ödemeden vefat edecek hemşerilerin ailelerini bu taksitleri ödemelerinde müşkülâtla karşılaşmamaları için bir kolektif sigorta tedbirlerinin de alınması derpiş edilmiştir.

Eksiltmeye gönderilen teklifler memleketin en yetkili altı zatı tarafından tetkik edilmiş,

ikisi Alman biri Türk Firmanın teklifleri uygun görülerek belediye daimi komisyonuna gönderilmiştir. Tekliflerde mutfak, banyo ve koridoru da ihtiva eden 2-3 odalı evlerin fiyatları 6-7 bin lira olarak tespit edilmiş bulunmakta idi.

Daimi Komisyon 3 odalı ve 2 katlı bir tiple iki odalı tek katlı tip üzerine durmuş fakat bir karara varmadan önce bu evlerden birer numunelik yapılmasını istemiştir. Ayrıca bu iki tip evin münferit şekilde ve bahçeli olarak ve ayrıca blok olarak yapıldıklarına göre maliyet farklarını da bilmek istemiştir.

Fakat asıl sürünceme bundan sonra başlamıştır. Çünkü belediye başkanlığı evlerin elektrik, su havagazı tesisatı olan Mecidiye Köyünde Merkez Bankası evlerinin civarında yapılmasını teklif etmiş fakat Şehir Meclisi, bu yerin şehir dışında olduğunu ileri sürerek makamın bu teklifini uygun görmemiş, evlerin şehir içinde ve Kadıköyü'ndeki Belediye arsalarında yapılmasını istemiştir. Uzun müddet arsa aranmış, arsaların pek pahalıya mal olacağının anlaşılması üzerine konu uzun bir zaman bırakılmıştır. Bir müddet sonra arsa işi tekrar ele alınmış ve Üsküdar, Kadıköy, Beşiktaş ve Kısıklı'daki Belediye arsalar' tetkik edilmiştir.

En son durum şu şekildedir: Kadıköy'ünde koşu yerinde 100 blok halinde iki katlı A ve B tipi (her biri 5-.6 odalı olup iki tip arasındaki fark konfor olmak üzere 8220-8520 lira) fakat arsa ile beraber 12 bin lira, ayrıca Üsküdar'da ve Fatih'te Yenibahçe'de 50 adet blok halinde mesken, Atatürk Bulvarında da 30-40 daireli apartmanlar (apartmanlar daire daire satılacak ve her dairenin fiyatı 8-10 bin lira arasında olacaktır.) Yapılacaktır. Ayrıca Fatihte müstakil evler yapılması düşünülecektir. Belediye bundan başka göstereceği arsalarda ucuz evler yapmak üzere kooperatifler de kurdurmağı düşünecektir. Üsküdar'da 50 Kadıköy'ündeki koşu yerinde 100 blok evin temeli 16/ Mayıs/1951'de atılmıştır.

Başka memleketler bir sene içinde ölçüsü 10 bin olarak ev yaptırdığı halde (Amerikalar yılda 135 bin ev yaptırmaktadırlar) biz bu müddette bin evin hazırlığını bile yapamıyoruz. Koşu yerinin parsellenmesinin uygun olup olmadığı bir tarafa, 5-6 odalı evlerin ucuz mesken olmadığını, ucuz mesken prensibi ile apartmanlar yaptırmak arasındaki büyük fark ı gözden kaçırmamamız lâzım değil mi? Belediyenin bütün hizmetlerinin gittiği geniş sahalardan niçin istifade etmiyoruz da şehir içindeki pahalı arsaları tercih ediyoruz? Kooperatifler niçin daha evvel kurdurulmuyor da yalnız düşünülüyor. Bunlar gibi daha birçok sorular ortadadır. Para var fakat iş bir türlü hal edilmiyor.

Bu olaylar gösteriyor ki, ucuz ve sıhhi mesken davasının hallinde mali kaynak önde gelmekte beraber organizasyon ondan daha az rol oynamıyor. Mesken davamızı halletmek istiyorsak memleketin kurulmasında hakiki organizatörleri iş başına getirmek zorundayız.

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

YÖNETİM KURULU

Başkan	: Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Başkan Yrd.	: Prof. Dr. Nurettin PARILTI
Muhasip Üye	: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Üye	: Prof. Dr. Nevzat AYPEK
Üye	: Prof. Dr. Enver AYDOĞAN
Üye	: Prof. Dr. Turhan ÇETİN
Üye	: Prof. Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU
Üye	: Prof. Dr. Mehmet BAŞ
Üye	: Prof. Dr. Cemalettin AKTEPE
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman OKUR
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Kadir ÖZER

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

DENETİM KURULU

Prof. Dr. Muharrem ÇETİN
Prof. Dr. Emine ÖNER KAYA
Yavuz KOCA

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

HAYSİYET DİVANI

Hüsnü POYRAZ
Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN
Özdemir ÜNSAL

Yazarlarımıza Duyuru

1. Dergiye gönderilen yazıların elektronik ortamda teslim edilmesi
2. Yazılarda yer alacak resimlerin yazarlar tarafından metne yerleştiriliş olarak teslim edilmesi
3. Yazıların 11 Punto ve Times New Roman karakteriyle yazılması
4. Tercüme yazılarda kaynak belirtilmesi
5. Araştırma ve bilimsel yazılar dışındaki yazıların en çok 5 (A4) sayfası olarak yazılması
6. Dergimize gönderilen yazıların başka bir dergiye gönderilmemiş ve yayınlanmamış olması gerekmektedir.

Yönetim Kurulu Herhangi Bir Maaş, Ücret ve Huzur Hakkı Almamaktadır.

Kooperatif Postası

KARINCA

TEMMUZ 2026 YIL: 92 SAYI: 1075 ISSN: 1300-1450

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

1931

9 771300 145005